

**ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ**

Кафедра полоністики і перекладу

На правах рукопису

БІЛАНЬ ІРИНА БОГДАНІВНА

**СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ В РОМАНІ
МІКОЛАЯ ЛОЗІНСЬКОГО “КНИГА”**

Спеціальність: 035 Філологія

Освітньо-професійна програма: Мова та література (польська). Переклад

Робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:

БАЙ ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри полоністики
і перекладу

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____
засідання кафедри полоністики
і перекладу
від _____ 2024 р.

Завідувач кафедри
Доктор філологічних наук, професор
Сухарева С. В. _____

ЛУЦЬК – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	с.3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ	с.7
1.1. Складне речення у польській мові. Проблематика складносурядного речення.....	с.7
1.2. Історія досліджень складних речень. Паратакса і гіпотакса.....	с.9
1.3. Класифікація складносурядного речення. Проблематика визначення складносурядного речення за смисловим відношенням.....	с.11
РОЗДІЛ 2. СКЛАДНОСУРЯДНІ РЕЧЕННЯ У РОМАНІ МІКОЛАЯ ЛОЗІНСЬКОГО «КНИГА»	с.22
2.1. Засоби поєднання предикативних частин складносурядних речень.....	с.22
2.2 Класифікація складносурядних речень.....	с.35
2.2.1. Складносурядні речення з єднальними сполучниками.....	с.36
2.2.2. Складносурядні речення із протиставними сполучниками.....	с.41
2.2.3. Складносурядні речення з розділовими сполучниками.....	с.49
2.2.4. Складносурядні речення з сполучниками висновку.....	с.52
2.2.5. Складносурядні речення з сполучниками уточнення.....	с.53
2.2.6. Складносурядні безсполучникові речення.....	с.54
ВИСНОВКИ	с.59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	с.66
АНОТАЦІЯ	с.70
ADNOTACJA	с.71
ABSTRACT	с.71
ДОДАТКИ	с.72

ВСТУП

У граматиці мови провідну роль в організації всієї мовної системи відіграє синтаксис. У сфері синтаксису функціонують мовні одиниці, які стають основою спілкування людей, поєднуючи повідомлюване з дійсністю. Результатом такого співвідношення стає речення, яке може позначати одну чи кілька ситуацій та становити умовно завершену одиницю думки, одночасно розкриваючи культуру мислення людини як при писемному, так і при усному спілкуванні, тобто служити комунікації.

Синтаксис мови розкриває сукупність закономірностей, що стають основою побудови та функціонування синтаксичних одиниць. Сучасне мовознавство передбачає багатоаспектність підходів при вивченні синтаксичних одиниць. Відтак, у польській мові основним підходом для вивчення синтаксичних одиниць вважається формально-граматичний аспект, його використовували у своїх дослідженнях Зенон Клеменсевич, Рената Грегорчикова, Зигмунт Салоні, Марек Свідзінські та інші.

Польський мовознавець Зенон Клеменсевич усі типи речень позначив новим для польського мовознавства терміном «wypowiedzenie» (висловлювання) [15, с.7], що якісніше і точніше пояснює природу речення.

Польський синтаксис (składnia) вивчає прості та складні речення. Складні речення на відміну від простих є одиницями вищого рівня, адже поєднують у собі два або більше простих речень, які мають тісніші синтаксичні зв'язки, ніж скажімо окремо взяті речення [3, с.9]. У польській граматичній системі предикативність (predykasja) розглядається як синтаксичний зв'язок між підметом і присудком. Враховуючи, що складне речення є результатом поєднання двох або більше предикативних частин, які утворюють семантико-структурну та інтонаційну єдність, можемо називати складне речення поліпредикативною одиницею.

Складні речення звично поділяються на типи згідно основних засобів зв'язку між предикативними частинами – інтонації, сполучників чи сполучних слів.

Класифікацію складних речень у польській мові досліджував Зенон Клеменевич, його праця досі є основою польської *składni*, відтак складні речення поділяються на складносурядні (*zдания współrzędnie złożone*) та складнопідрядні (*zдания podrzędnie złożone*). Оскільки основою нашого дослідження є складносурядні речення, зупинимося на них детальніше.

Складносурядні речення складаються з кількох простих речень, кожне з яких могло б функціонувати самостійно. Вони поєднані з допомогою як сполучників так і безсполучниково. Сполучники сурядності еднають предикативні частини речення та передають їх семантико-синтаксичні відношення. Втім сучасні підходи визначення та класифікації складносурядних речень різняться. Визначаючи складносурядні речення важливо звертати увагу на відносну самостійність та граматичну автономність предикативних частин та наявність семантичного відношення між ними.

Актуальність дослідження зумовлена потребою систематизації міркувань щодо реченневих структур у творах сучасних польських письменників, тому дослідження особливостей мови твору Міколая Лозінського та структурно-функціональний аспект складносурядних речень у його романі є актуальним.

Об'єктом магістерської роботи є складносурядні речення у романі Міколая Лозінського «Книга».

Предмет аналізу становлять складносурядні речення як синтаксичні одиниці.

Мета дослідження – визначити особливості складносурядних речень та специфіку їх функціонування у творі.

Вказана мета передбачає виконання таких **завдань**:

1) систематизувати трактування складносурядних речень у сучасній синтаксичній науці;

- 2) простежити закономірності організації складносурядних речень;
- 3) виявити складносурядні конструкції в романі *Міколая Лозінського* “*Книга*”;
- 4) здійснити аналіз складносурядних речень, використаних у романі.

Джерельною базою послужили складносурядні речення з роману *Міколая Лозінського* “*Книга*”.

Методи дослідження зумовлені його метою і завданнями, відтак для виявлення складносурядних речень використано пошуковий метод. Для дослідження синтаксичних особливостей складносурядних конструкцій важливу роль відіграв денотативний підхід, який передбачає аналіз речення. Застосовано теоретичний прийом, який передбачає аналіз наукової лінгвістичної літератури, художніх творів та емпіричний прийом з використанням структурно-функціонального, описового методів, елементів статистичного аналізу синтаксичного матеріалу.

Теоретичне значення дослідження виявляється в тому, що вона узагальнює відомості про складносурядні речення польської мови, дає уявлення про їх вживання та значення у романі *Міколая Лозінського* “*Книга*”.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження якісно представляють характеристику індивідуального стилю письменника і можуть бути використані у подальших дослідженнях творчості *Міколая Лозінського*. Дослідження може бути використане на заняттях польської мови та літератури у навчальних закладах під час вивчення відповідних тем. Працю можна використовувати в практиці викладання курсу синтаксису, вибіркового дисциплін мовного спрямування та при вивченні мови творів сучасних польських письменників.

Новизна роботи полягає в тому, що у ній уперше здійснено структурно-функціональний аналіз складносурядних речень польської мови на основі роману *Міколая Лозінського* «*Книга*».

Апробація роботи. Результати проведеного дослідження викладено в тезах V Міжнародного науково-методичного семінару «Стан і перспективи

розвитку методики вивчення польської мови у закладах середньої та вищої освіти», який відбувся у Волинському національному університеті імені Лесі Українки 14–18 жовтня 2024 р.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів основної частини, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

1.1. Складне речення у польській мові. Проблематика складносурядного речення

З розвитком сучасної польської мови перед мовознавцями з'являється проблема дослідження складносурядного речення. Маючи ознаки речення з сурядним зв'язком перед вченими постає питання про виокремлення та класифікацію таких конструкцій. Проблема складносурядного речення залишається актуальною і через зміни використання сполучників внаслідок живого мовлення.

Складносурядне речення польської мови визначається за такими ознаками: кілька присудків, що зумовлює синтаксичну рівноправність частин; поєднання частин за допомогою сполучників сурядності або слів чи виразів, що використовують функцію сполучника. У польській мові до складносурядних речень належать також речення, частини яких поєднані без використання сполучників, в українській мові такі речення визначаються як безсполучникові.

Сучасна польська літературна мова трактує термін «синтаксис» («składnia») як розділ граматики, що займається вивченням речення та одиниць більших за речення, а також дослідженням способів поєднати прості речення у складні. Синтаксична наука має три основні розділи, які вивчають: зв'язки у реченнях, прості речення та складні речення.

Дослідженнями складних речень займалися відомі польські мовознавці Зенон Клеменевич, Януш Струтинські, Мацей Гроховські, Рената Грегорчикова, Зигмунт Салоні, Марек Свідзінські та інші. Вони присвятили дослідженню складних речень чимало своїх праць, так Зенон Клеменевич збагатив польське мовознавство новим терміном «wypowiedzenie» (висловлювання), позначивши ним усі типи речень позначив, така точність дозволила ясніше пояснити природу речення, адже результатом співвідношення

повідомлюваного з дійсністю стає речення. «Wyowiedzenie»-висловлювання-р може позначати одну чи кілька ситуацій та становити умовно завершену одиницю думки, одночасно розкриваючи культуру мислення людини як при писемному, так і при усному спілкуванні, тобто служити комунікації [15, с.7]. Польський мовознавець, роздумуючи про природу речення, наголошує, що речення, як і мова, залишається у найтіснішому і нерозривному зв'язку з мисленням. З цього можемо зробити висновок, функціями мови, як знаряддя мислення, є висловлювання або речення – витвір психофізичної діяльності людини, який відображає фрагмент дійсності, що впливає на мовця.

У польському синтаксисі були й залишаються основними термінами „zdanie” (речення), „wyowiedzenie” (висловлення), „podmiot” (підмет), „orzeczenie” (присудок) тощо, втім вони не є цілком однозначними та мають не цілком ясні тлумачення. Зокрема, Рената Грегорчикова зауважує, що у літературі з мовознавства існує понад 200 різних визначень „речення” залежно від мети його вживання. Дослідниця виокремлює означення психологічне, яке характеризує „закінчену думку” („skończona myśl”), логічне - „логічне судження” („sąd logiczny”), і навіть формальне, що позначає речення як текст, який починається великою літерою і закінчується крапкою чи іншим розділовим знаком та ін. [8, с.15]..

Польський синтаксис (składnia) вивчає прості та складні речення. Складні речення на відміну від простих є одиницями вищого рівня, адже поєднують у собі два або більше простих речень, які мають тісніші синтаксичні зв'язки, ніж скажімо окремо взяті речення [3, с.9]. У польській граматичній системі предикативність (predykasja) розглядається як синтаксичний зв'язок між підметом і присудком. Враховуючи, що складне речення є результатом поєднання двох або більше предикативних частин, які утворюють семантико-структурну та інтонаційну єдність, можемо називати складне речення поліпредикативною одиницею.

Класифікацію складних речень у польській мові досліджував Зенон Клеменевич, його праця досі є основою польської składni, відтак складні

речення поділяються на складносурядні (zдания współrzędnie złożone) та складнопідрядні (zдания podrzędnie złożone). Втім, мовознавця Рената Грегорчикова зазначає [9, ст.3], що є потреба переглянути класичні вчення, зокрема Зенона Клеменсевича, у світлі нових теорій мови, які розвивалися у другій половині ХХ століття, оскільки неможливо цілісно представити польський синтаксис, в тому числі через брак опису складного речення так, щоб він був одночасно доступним і представляв повноту проблематики синтаксису.

1.2. Історія досліджень складних речень. Паратакса і гіпотакса

Проблематика досліджень складних речень залишається актуальною впродовж кількох століть, тим не менш досі невідомо хто ж перший впровадив поняття «складне речення», «головне речення», «складносурядне речення» та «підрядне речення», згідно з Вітто Брондалем [1, ст.27] це відкриття здійснив Габріель Жирар у своїй амбіційній граматиці «Істинні принципи французької мови, або слово, зведене до методу».

У ХІХ столітті у граматиках класичних мов з'являються терміни «parataksa» і «hipotaksa», які позначали сурядні та підрядні речення [29, ст.39]. Такий метод широко застосовується і в польському мовознавстві, Рената Грегорчикова також наводить два види складних речень поєднаних семантично [9, ст.116]:

- паратаксічні (parataktyczne) або сурядні (współrzędne).

Zakochał się i kompletnie zgłupiał.

- гіпотаксічні (hipotaktyczne) або підрядні (podrzędne).

Zakochał się, ponieważ kompletnie zgłupiał.

Головним критерієм, який відрізняє паратаксічні речення від гіпотаксічних є незалежність та залежність висловлювання у реченні.

Przyszedł do szkoły, ale bolała go głowa. - Chociaż bolała go głowa, przyszedł do szkoły.

Поділ складних речень на паратиксичні та гіпотаксичні є загальноновживаним, втім межа між певними видами речень залишається розмитою. Відтак, можуть виникнути труднощі між *виникаючими* або *результативними* (*wynikowe*) складносурядними та *наслідковими* (*skutowe*) складнопідрядними, між *протиставними* (*przeciwstawne*) складносурядними та *допустовими* (*przywzwole*) складнопідрядними реченнями. Також немає чіткої належності безсполучникових речень, вони розподіляються між паратаксою і гіпотаксою.

Дихотомічний поділ речень на паратиксичні та гіпотаксичні базується зазвичай на основі як семантичних, так і формальних критеріїв, у різних класифікаціях на перший план ставляться щораз інші критерії, внаслідок цього підходи суттєво відрізняються один від одного [23, ст. 17].

Згідно формального критерію, сурядний зв'язок полягає в браку взаємозалежності між компонентами складного речення. Однак пояснення неможливо так легко застосувати до сполучників, у яких постає питання про роль віднесення його до того чи іншого засобу зв'язку [2, ст. 641]. Найпоширенішою відповіддю на цей сумнів є твердження, що засіб зв'язку не належить до жодного з компонентів, а тому стирає межу між рядом традиційно виділених паратаксичних та гіпотаксичних речень. Наприклад:

Przyszedł na zebranie, mimo że był chory.

Nie zdążył na pociąg, bowiem (przecież) nie lubi się spieszyć.

Проте трапляються випадки, коли між компонентами складного речення немає ні змістового, ні формального відношення, а поділ сполучників на паратаксичні та гіпотаксичні не базується на чітко сформульованих принципах [2, ст.442]. Сурядні сполучники іноді можуть виражати і нерівноправні відношення, тому чітку межу між складносурядним і складнопідрядним реченням іноді провести неможливо [41, с. 597–599].

Традиційні підходи вирішують цю проблему шляхом створення різноманітних категорій і перехідних типів, розташований на межі між паратаксою і гіпотаксою.

Хоча й було виявлено багато відмінностей, як логічних так і семантичних, а також формальних між паратиксичними та гіпотаксичними реченнями, чітко їх розрізнити складно, тож деякі дослідники пропонують сконцентруватися на виявленні лише формальних відмінностей між цими двома видами зв'язку для внесення ясності визначень [5, ст.27].

1.3. Класифікація складносурядного речення. Проблематика визначення складносурядного речення за смисловим відношенням

Складносурядне речення є складним реченням, яке складається із простих незалежних частин, поєднаних певними змістовими відношеннями:

Pójdą na spacer i będą podziwiał. (A.Stasiuk).

Będą zaglądać przez szyby i mówić szeptem. (A.Stasiuk).

Кожна з частин складносурядного речення могла б функціонувати самостійно як просте речення. Наприклад:

Pójdę do kina albo obejrzę jakiś serial.

З прикладу бачимо, що присудків є два: *pójdę* та *obezrę*. Отже, маємо два речення, які поєднані сполучником *albo*:

1. *Pójdę do kina*

2. *obezrę jakiś serial*

Розділені на прості речення вони подають кожен окремо інформацію, думку щодо використання вільного часу. Між цими двома реченнями можна поставити крапку, можна змінити їх порядок, але посил залишиться тим самим: як буде використано час.

Втім, відносна самостійність та граматична незалежність частин складносурядного речення не є свідченням відсутності семантичних відношень між ними, наприклад:

Pełno nas, a jakoby nikogo nie było. (J. Kochanowski).

Język kłamie głosowi, a głos myślom kłamie. (A. Mickiewicz).

З погляду на вид зв'язку складносурядні речення можна ділити на [15, ст.44]:

- сполучникові, коли в якості зв'язки виступає сполучник або вираз, який виконує функцію сполучника, наприклад: *mianowice, to jest, wskutek tego, mimo to*;
- безсполучникові, коли засобом зв'язку є інтонація та розділові знаки.

Сполучники є основними засобами зв'язку у складносурядних реченнях, саме вони формують тип семантико-синтаксичних відношень, виокремлюючи чіткіше сенс висловлювання, донесення думки:

Mógłbym pójść schodami, ale w tym domu jeździ się windą. [19, ст. 5].

На відміну від української мови, у польському мовознавстві крім сполучників засобами поєднання у складносурядному реченні використовують також інтонацію.

Bierze okulary z nocnej szafki, nie może traffic stopami w sandały pod łóżkiem. [19, ст. 21].

Сполучники сурядності єднують предикативні частини речення та передають їх семантико-синтаксичні відношення. Втім сучасні підходи визначення та класифікації складносурядних речень різняться. Так, згідно польського синтаксису ставиться акцент на самостійність речень поєднаних сурядним зв'язком та можливість їх функціонувати окремими реченнями, втім це стає неможливим, коли складносурядні речення є тісно пов'язані формально [8, ст.92], наприклад:

Ani nie mamy nart, ani śniegu nie jest dużo.

Жодне з цих речень не може з'явитися окремо, отже сутність паратакси на основі сурядності є не стільки незалежністю речень, скільки браком відношення детермінації між ними.

Оскільки незалежність складових частин складносурядного речення відносна, вони граматично взаємозумовлені:

- а) велику роль відіграють видо-часові форми присудків складових частин;
- б) при наявності спільного члена речення друга частина несамотійна;

в) у другій частині можуть вживатися різні займенники, модальні слова і частки;

г) може бути типізоване наповнення частин, наприклад для підкреслення протиставлення – антоніми тощо.

У результаті досліджень стало зрозуміло, що найхарактернішою ознакою складносурядних речень є наявність сурядних сполучників, а у випадку безсполучникового речення такий сполучник можна ставити умовно.

Визначальний характер сполучників у вираженні семантичних відношень і синтаксичного зв'язку між предикативними частинами стає основою у класифікаційному поділі складносурядних речень. Відтак, у польській мові частини складносурядного речення, поєднані сполучниками сурядності, відповідно до їхнього смислового відношення можна поділити на кілька типів.

1. Єднальні (łączone)

Для таких речень були характерні одночасність дій, виражених через складові частини. Основним засобом зв'язку в цих реченнях виступають сполучники *i*, *a* (в значенні *i*), також частини речення можуть поєднуватися безсполучниковим зв'язком:

Ania czyta i drapie się po głowie.

Oglądam telewizję i pogryzam chrupki.

Lubię pływać, a kocham jeździć konno.

Jestem pełna energii, także posprzątam całe mieszkanie.

2. Протиставні (przeciwstawne)

У цьому типі речень особи, дії, обставини, природні явища можуть протиставитись. Частини такого речення поєднуються за допомогою сполучників *a*, *ale*, *natomiast*, *przeciwnie*, *lecz*, *tylko* [10, с. 50], рідше без них. Наприклад:

Dziad o chlebie, a baba o fiolkach.

Andrzej jest pracowity, ale ma złe oceny.

Padał deszcz, ale wyszedłem z psem.

Lubię swoje koleżanki, jednak czasem chciałabym posiedzieć sama z książką.

Ja uważam tak, a co myślisz ty?

Nie lubię brukselki, jednak jem ją codziennie.

3. Виникаючі або висновку (wynikowe)

Перша частина такого типу складносурядних речень починає розкривати зміст, тоді як друга є її послідовним завершенням. Засобом зв'язку в цих реченнях найчастіше використовуються сполучники: *dlatego, toteż, więc, zatem*.

Наприклад:

Andrzej jest pracowity, więc ma same piątki

Padał deszcz, więc nie mogliśmy iść na boisko.

Zdobyłeś najwięcej punktów, zatem otrzymasz nagrodę.

Nie mam zwierzątka, dlatego chciałabym przygarnąć kota.

4. Розділові (rozłączne)

Ці речення характеризуються взаємовиключенням і несумісністю дій, які особа не може виконати одночасно, тому мусить вибирати одну з них. Засобом зв'язку у таких реченнях найчастіше стають сполучники: *lub; albo...albo; bądź...bądź*. Наприклад:

Albo pojedę do Wrocławia, albo wybiorę się do Poznania.

Wieczorami czytam książkę albo oglądam telewizję.

Płytę oddam cioci lub zostawię u jej sąsiadki.

Andrzej pojechał do Warszawy, albo przyjdzie na obiad.

5. Синонімічні (synonimiczne)

Характерною ознакою такого типу складносурядних речень є те, що значення другого речення включається у значення першого, представляючи те саме явище в іншому вигляді або під іншим кутом зору, або ж мають на меті наголосити на важливості зазначеного повідомлення чи додати якусь нову інформацію. Основним засобом зв'язку в цих реченнях виступають сполучники *czyli, to jest, to znaczy, mianowicie, innymi słowy*.

Серед синонімічних речень можемо виокремити:

а) пояснювальні;

б) акцентувальні;

в) доповнювальні [27, с. 69].

Пояснювальні речення можемо зустріти у науково-популярній літературі, мета якої подати інформацію доступно. Акцентувальні наголошують на «життєві наказах і моральних нормах». Доповнювальні додають уточнення до попередньої частини або ж деталізують узагальнену частину. [40, ст.145].
Наприклад:

Nazwał go złodziejem, innymi słowy obraził go.

Przyjdę jutro czyli przyjdę 28 maja.

Ciągle do niej dzwonią, czyli zależy im na jej kandydaturze.

Nie zdał egzaminu, to jest nie dostał się na uczelnię.

Uśmiechnij się, nie bądź taki ponury i spójrz weselej na życie.

6. Виключаючі (wyłączające)

У цього типу речень основною рисою є результат, який є неможливий або неправильний, однак переважає над вибором дії у першій частині складносурядного речення. Засобом зв'язку у цих реченнях найчастіше є сполучники *nie, ni, ani*. Наприклад:

Andrzej nie pójdzie do kina ani nie zagra w piłkę

Kwiryna już nie przypomina o spowiedzi ani matka nie grozi księdzem.

Jeść nie chciał ni humoru dobrego nie miał.

Nie byłem w Hiszpanii, ani też w Portugalii.

Найпоширенішою є класифікація складносурядних речень лише за чотирма основними типами її часто використовують у навчальних матеріалах шкіл, зокрема такий поділ поданий і у «Gramatyce na bardzo dobrze» [4, ст.50]:

- Єднальні (łączone)
- Протиставні (przeciwstawne)
- Виникаючі або висновку (wynikowe)
- Розділові (rozłączne)

Така різниця у підході класифікації дозволяє зробити висновок, що у польській мові вчені звертають увагу в першу чергу на змістові відношення між

частинами речення, а не на характер сполучників. У зв'язку з цим багато понять та явищ польського синтаксису потребують цілісності, чіткіших трактувань та нових наукових досліджень.

У нашому дослідженні ми використаємо традиційну класифікацію складносурядних речень, яку застосовували Зенон Клеменевич, Рената Грегорчикова та ін. Згідно цієї класифікації можна виокремити п'ять типів складних речень, поєднаних сурядним зв'язком, які визначаються за смисловим відношенням і поєднуються як за допомогою сполучників, так і безсполучниково:

- Єднальні (łączone)
- Протиставні (przeciwstawne)
- Виникаючі або висновку (wynikowe)
- Розділові (rozłączne)
- Уточнюючі (uściślające albo włączne)

Розглянемо детальніше різні типи складносурядних речень згідно традиційної класифікації.

- Єднальні (łączone) речення.

Як ми вже згадували, ці речення виражають загальне завдання зіставлення подій. Засобами зв'язку виступають сполучники *i, a, ani..., ani, ni..., ni, oraz, a także, też, jakże, tudzież* [15, ст.45]. Описані події найчастіше пов'язані якоюсь спільною основою, як от просторово-часовою близькістю:

Jan wszedł i zamknął drzwi.

Jan o ósmej rano wychodzi do pracy i Maria też w tym czasie wychodzi.

Zachorował i nie poszedł do pracy.

Однак цей зв'язок може бути лише думкою, наприклад:

Był wolny i mógł robić to, co chciał.

Był wolny i to wydalo mu się niewiarygodne.

Дуже часто в цьому типі зіставлення з'являється елемент протиставлення і тоді поряд зі сполучником *i* може з'являтися сполучник *a*, наприклад:

Sprzedal samochód i (a) pieniądze przeznaczył na remont mieszkania.

Засобами зв'язку для поєднання часових послідовностей можуть бути крім сполучника *i* також вирази, які виконують функцію сполучника: *a następnie, a potem itp.*

Основним показником зіставлення є сполучник *i*. Синонімічний йому сполучник *oraz* має більш обмежену сферу застосування: він не може виступати у випадках, коли є протиставлення.

Sprzedal samochód oraz pieniądze przeznaczył na remont

Особлива увага належить сполучнику *ani*, який виконує функцію протиставлення заперечених станів:

Ani śpi, ani chrapie.

Ani nie czyta, ani nie robi notatek.

За допомогою сполучників (а часто – додаткових мовних засобів, зокрема, прислівників, часток, модальних слів) між предикативними частинами складносурядних єднальних конструкцій можуть виражатися семантико-синтаксичні відношення [35, ст.705]:

– власне єднальні:

Lubię pływać, a kocham jeździć konno.

Byliśmy w kinie i poszliśmy na zakupy;

– причиново-наслідкові:

Wystarczyło, aby Ignasz był tak dobry i zaprojektował mająwkę, a wszyscy stali się dobrzy i usłużni (P. Gojawczyńska);

– умовно-наслідкові:

Wojna się skończy, a ja do niej wrócę, odnajdę ją! (O. Honczar).

Єднальними складносурядними реченнями можуть бути і безсполучникові, наприклад:

Naraz drzwi otwierają się z trzaskiem, wchodzi listonosz.

Leśniczówka stała na skraju lasu, obok była łąka.

- Протиставні (przeciwstawne) речення.

Ці речення виражають думку поєднуючи протилежні явища (стани речей). Засобами зв'язку у протиставних складносурядних реченнях виступають сполучники *a* (у значенні *ale*), *ale*, *ale i*, *lecz*, *zaś*, *atoli*, *jednak*, *natomiast*, *choć* [15, ст.45]. Існує два типи протиставлень:

1) Просте означення відмінностей (майже на рівні сприйняття), засобом зв'язку тут є передусім сполучник *a*, наприклад:

Maria jest szatynką, a Zofia brunetka.

Jan jest wysoki, a Piotr jest o wiele wyższy (niższy).

2) Зіставлення двох станів (А і В) із прихованими міркуваннями: дія А не може дозволити здійснитись дії В, але дія В таки відбувається, наприклад:

Jan zachorował, ale przyszedł na zebranie.

Jan jest zdolny, ale leniwy.

Jan przyjechał do Warszawy, ale nie odezwał się do nas.

Jan chciał to kupić, ale nie miał pieniędzy.

Сенс другого типу у протиставленні стану, запропонованого подією А, і фактичного стану Б: той факт, що Джон захворів, повинен означати, що він не прийшов, але прийшов. Приклад із талановитим, але ледачим Джоном показує нам протилежність закономірностей: той факт, що Джон талановитий, має означати, що він багато знає, тоді як той факт, що він ледачий, означає, що він мало знає.

Протиставний ряд також може бути утворений двома очевидними запитаннями, одне з яких виражає заборону, а інше — позитивну вимогу [16, ст.108]:

Gdzie lecisiz znowu, a kompot kto wypije?!

Gdzie się pan pchasz, stał pan w kolejce?!

Складносурядні протиставні речення виступають як закриті конструкції з фіксованим порядком розташування предикативних частин.

Протиставні речення можуть бути з'єднані і без допомоги сполучників, наприклад:

Na Sycylii nędza tworzy bandytów w Rzymie bieda tworzy przekupnych urzędników i tłumy żebraków.

Raz las gnał za nim, drugi raz przed nim.

Pracuj jak wół, nic ci nie pomoże.

- Виникаючі або висновку (wynikowe) речення

Ці речення є паратаксічним способом вираження причинно-наслідкового зв'язку, який в основному передається гіпотаксічними реченнями, наприклад:

Jan zachorował, więc (zatem) nie przyszedł na zebranie. / Nie przyszedł, gdyż (ponieważ bo) zachorował.

Było ślisko, zatem (więc) szedł powoli. / Szedł powoli, ponieważ było ślisko.

Засобами зв'язку у цих реченнях виступають типові сполучники *więc, zatem, toteż, dlatego* [15, ст.45].

Паралельно з гіпотаксічними реченнями у складносурядних реченнях висновку можна виділити принаймні два типи:

- звичайний причинно-наслідковий зв'язок, наприклад,

Zachorował, więc nie przyszedł.

- зв'язок висновку з дійсністю:

Nie przyszedł, więc (to znaczy) zachorował.

В останньому прикладі маємо більш складні міркування, які базуються на існуючому факті, ми робимо висновок (використовуючи загальні правила логічного висновку) про гіпотетичну причину цього факту. Цей вид умовиводу наближає отримані речення до виду речень, які мають уточнювальний характер.

Dlaczego ich nie zaproszono, przecież pozostali wykonawcy reprezentowali podobny poziom, więc czemu nie? [33, ст.44]

Виникаючі речення можуть бути з'єднані і без допомоги сполучників, наприклад:

Niech tylko jaki wóz zaklekota z tyłu, już mnie ciarki przechodzą.

Nie dawałam sobie życia, nie tam prawa brać.

- Розділові (rozłączne) речення

Розділові складносурядні речення виражають абстрактну думку мовця, а саме його переконання, що один із двох станів має місце, але мовець не знає, який із них є фактом:

Jan jest w tej chwili w pracy lub (albo) wyjechał z Warszawy.

Oni byli wczoraj w kinie lub wyjechali na wycieczkę.

У складних реченнях з розділовими сполучниками *lub, albo, albo..., albo, bądź..., bądź, bądź..., czy, czy..., czy, (a) to..., (a) to, czy to..., czy to, ni to..., ni to, jak..., tak, tak..., jak* вказується на чергування або несумісність (взаємовиключення) явищ, про які йдеться у предикативних частинах.

Pójdziemy na spacer albo posiedzimy w domu.

Byłeś w kinie czy pojechałeś do babci?

Posprzątaj łazienkę lub wywieś pranie.

Był smutny albo mnie nie polubił.

Розділові речення можуть бути і безсполучниковими, наприклад:

Idziesz, zostajesz? Czy pójdiesz, czy zostaniesz?

- Уточнюючі (uściślające albo włączne) речення.

Цей тип речення виражає вид метамови: друге речення є уточненням, уточненням змісту, закладеного в першому реченні [8, ст.105].

Частини складного речення поєднуються за допомогою виразів *czyli, mianowicie, to jest, to znaczy, inaczej, innymi słowy, słowem, jednym słowem*.

Brat złożył ostatni egzamin, czyli zakończył studia.

Teoria poznania nie powinna przemocą rozrywać jej związku z uczuciem i wolą, słowem trzeba ją budować na podstawie psychologicznej.

Z punktu widzenia nauki takie stanowisko jest nie do utrzymania ...

Мовець надає більш детальну інформацію або інтерпретує інформацію, наведену в першому реченні:

Jan zdał egzamin magisterski, czyli (to znaczy, to jest) zakończył studia.

Цей коментар мовця щодо власного висловлювання може стосуватися більше способу мовлення:

Jan zdał egzamin magisterski, innymi słowy, zakończył studia.

Також такий коментар може пояснювати зміст першого речення:

Jan nie poszedł do dentysty, więc stchórzył.

Pomógł mu bardzo, mianowicie znalazł dla niego posadę.

Уточнюючі складносурядні речення можуть бути також безсполучниковими [15, ст.46]:

Osiągnięto rekord: barometr zewnętrzny wskazywał 76 mm ciśnienia atmosferycznego.

Prosiłem na klęczkach: niech mnie zatłuką.

Ale w tobie dziwne uczucie się budzi: nie litość nad Romą.

Zbliżam się do miasta: oto widnieją już wieże kościołów.

Проаналізована мовознавча література польських та українських мовознавців дозволяє нам охарактеризувати складносурядні речення польської мови за такими ознаками:

- 1) складаються з двох рівноправних частин (умовно простих речень);
- 2) засоби зв'язку – сполучники сурядності, а також інтонація;
- 3) предикативні частини – синтаксично незалежні;
- 4) предикативні частини граматично взаємообумовлені, оскільки:
  - а) велику роль відіграють видо-часові форми присудків компонентів складносурядного речення;
  - б) при наявності спільного члена друга предикативна частина несаможиттєва;
  - в) у другому компоненті складного речення можуть вживатися різні займенники, модальні дієслова, сполучні вирази, як засоби зв'язку;
  - г) наповнення предикативних частин може бути типізоване, наприклад, для підкреслення протиставлення;
- 5) один із компонентів складносурядного речення не може знаходитися у середині іншого, що істотно відрізняє ці речення від складнопідрядних.

РОЗДІЛ 2. Складносурядні речення у романі Миколая Лозінського «Книга»

2.1. Засоби поєднання предикативних частин складносурядних речень

За результатами опрацьованих джерел ми визначили, що складносурядні речення утворюються на основі сурядного зв'язку, який і визначає головну диференційну ознаку таких речень, а саме граматичну рівноправність предикативних частин, тобто визначають можливість існування частин складного речення незалежно одна від одної.

У складносурядних реченнях засобом вираження сурядного зв'язку виступають сполучники, втім у польській мові визначаємо складносурядні речення, які поєднані безсполучниково.

Джерелом досліджень мовознавців та науковців різних площин слугують художні твори. Стиль написання автора дозволяє визначити в який час написано текст, рівень володіння мовою, а також максимально передати думки і характери героїв через мову. Відтак, завдяки розумінню видів зв'язку можемо зрозуміти не лише основну думку, яку мовець доносить у вигляді речень усно чи письмово, але й його фізичний та емоційний стан [31, с.63]. Зенон Клеменевич чітко підкреслив важливу роль сполучників у тексті, заявивши, що як комунікативну цінність, так і важливу мовну ознаку зв'язку слід шукати в показниках зв'язку, якими, найчастіше, виступають сполучники [15, с.17].

Досліджуючи складносурядні речення, вжиті у романі *Миколая Лозінського "Книга"* вдалося не лише визначити типи семантико-синтаксичних відношень, виокремлюючи чіткіше сенс висловлювання, донесення думки, але також простежити авторський стиль письменника Миколая Лозінського, який щедро використовує складні речення поєднані сурядним зв'язком, типізуючи їх відповідно до емоційного чи фізичного стану героїв, без прив'язки до прямої мови. Використання сполучників сурядності також дозволяє нам простежити

зміну емоційного навантаження на героїв. Відтак складносурядні речення, які описують час війни і повоєнні роки позначені лаконічністю, ба навіть різкістю і точністю висловлювання. Навіть при згадуванні героями роману часу з відбитками війни, мова тексту стає сухішою і простішою, залишаючи при собі лише одну ціль – донесення думки, без зайвої інформації, підтвердженням цієї думки є використання переважно єднальних сполучників у складносурядних реченнях. *Sięgam jej do pasa i ciągnę za rękę* [19, с.65]; *Jemu też było gorąco i pocił się na czole* [19, с.62]. Ця думка також підтверджується у безсполучникових складносурядних реченнях, які за змістовим відношенням можна класифікувати як єднальні: *Zawiązuje mi buty, zapina kurtkę* [19, с.74]; *Kobieta pokazuje na swój zegarek, zaczyna krzyczeć* [19, с.65]. Втім, мова героїв книги Миколая Лозінського змінюється, коли фон війни стихає. Епістолярна частина роману «Книга» представляє увазі читача час «відлиги», листи написані з 1969 по 1985 рік, саме у них складносурядні речення звучать по-іншому, так частішає використання синтаксичних одиниць, у яких поєднуються різні види сурядного зв'язку, переважно протиставно-єднальний: *Operacja przeszła dobrze, ale dziecko ma wysoką gorączkę, dużo płacze i rodzice są stale niewyspani* [19, с.145]. Безсполучникові складносурядні речення висновку замінюються на складні речення, поєднані сполучником сурядності *więc*, який слугує вираженню причинно-наслідкового зв'язку: *Nie jest to jedyny tego rodzaju przypadek, więc będziemy cierpliwie czekać* [19, с.148]. Вперше використовується для поєднання частин складносурядного речення протиставний сполучник *lecz*: *Te przedmioty trochę kłopotliwe i nieporęczne, lecz, niestety, u nas nie można ich w żadnym sklepie znaleźć* [19, с.155]. Лише у епістолярній частині роману використано протиставний сполучник *przeciwnie*: *Nie tam żadnych planów podróży zagranicznych, wprost przeciwnie, za nic na świecie nie wyjechałabym teraz* [19, с.147]. Зменшується загальна кількість складносурядних речень поєднаних безсполучниково. У романі Миколая Лозінського маємо можливість простежити вплив сполучника у складносурядних реченнях, окрім вже визначеної класифікації за змістовими відношеннями також на емоційний фон, який вони

можуть створювати. Адже, незважаючи на те, що самостійно сполучники не несуть значення, їхня відсутність або обмеженість у реченнях може призводити до значного збіднення висловлювання, а отже, його зв'язності та логічності, що в результаті створює перешкоди у переданні повідомлюваного [31, с.63].

Важливість і обґрунтованість використання сполучників у розповіді вимагає знати їх та вміти використовувати, втім емоційний чи фізичний стан може впливати на побудову висловлювання, тим самим або спрощуючи мову, залишаючи перед усім лише її найважливішу функцію – донесення інформації, або збагачувати речення мовця, дозволяючи якомога точніше передати інформацію, із зверненням уваги на деталі різного характеру.

У романі «Книжка» письменник Миколай Лозінський часто використовує складносурядні речення, загалом виявлено 428 складних речень поєднаних сурядним зв'язком. Серед них переважають складносурядні речення єднального типу зв'язку, а саме 243 речення. Широко застосовано у романі «Книга» і протиставні складносурядні речення, яких виявлено 98. Найменш продуктивні у романі складносурядні речення поєднані розділовим видом зв'язку, лише 18 речень (Таблиця 1).

Таблиця 1

*Співвідношення складносурядних речень у романі Миколая Лозінського
«Книга»*

Вид речення	Відсоток від усіх складно-сурядних речень	Приклади
Єднальне (łączne)	57%	<i>Trzyma na kolanach mapę, włącza wycieraczki i przypomina o kierunkowskazach [19, с.32]. Przez ponad godzinę rozmawiał z dwiema, teraz już byłymi, żonami, dzwonił do dzieci, do przyjaciół, przyjaciółek [19, с.39]. Lekarz sprawdził mu puls</i>

		<p><i>na szyi, potem palcami uniósł do góry powieki [19, c.84]. Moja babcia nie jest jeszcze moją babcią, jest od pięciu lat mamą mojego taty i szuka kluczyka do skrzynki na listy [19, c.163].</i></p> <p><i>Godzinna kolejka po prostu pękła, ludzie robili przez ście, wtulali się w ściany [19, c.47].</i></p>
Протиставне (przeciwstawne)	23%	<p><i>Nie śmieję się, tylko powieś torbę plastikową na oparciu krzesła [19, c.47]. A teraz ma być o mnie, a nie mogę [19, c.51]. W szkole nosiła długi warkocz, a on ją ciągnął za ten warkocz [19, c.57]. Jeździ tam samochodem, żona pomaga mu prowadzić [19, c.32]. Trzeba zadzwonić do niego na komórkę, nie rozmawiać długo [19, c.62].</i></p>
Розділове (rozłączne)	4%	<p><i>Nie zapytał nawet, czy może znowu włączyć radio [19, c.62]. Wciąż stoi, lekko się chwieje - może nie wie, czy już zacząć uciekać [19, c.123]. Sen o śnie, sen o braku snu [19, c.163]?</i></p>
Виникаюче або висновку (wynikowe)	6%	<p><i>Higienistka zadzwoniła ze szkoły, poszliśmy po twojego brata [19, c.46]. Śmiesznie odskakuje, schodzi z niej skóra, robi się czerwona [19, c.76]. Była taka piękna, wszyscy chcieli głaskać ją po główce [19, c.97]. Tata łapie kierownicę, wypada mu z ręki papieros, zjeżdżają na pobocze [19, c.131].</i></p>
Уточнююче (uściślające albo włączne)	5%	<p><i>Przestrzega tylko jednej zasady: nie doradzać [19, c.34]. Na każdym pojemniku przykleja karteczkę, na przykład na polędwicy wołowej nacieranej musztardą: wstawić do piekarnika 175°C na 30 min [19, c.34].</i></p>

		<i>Pierwsi na naszej ulicy mieliśmy telewizor – wielkie pudło z malutkim ekranem [19, c.98].</i>
З різними видами сурядного зв'язку	5%	<i>Mama podnosiła słuchawkę, a znajomy głos pytał po rosyjsku, czy dodzwonił się do ambasady radzieckiej [19, c.111]. Ma dwa lata, jest pogodny, rozgarnięty, ale nadal nic nie mówi, życzenia i myśli wyraża gestami [19, c.148]. Oczywiście, jestem w depresji i trudno się temu dziwić, ale jakoś funkcjonuję [19, c.159].</i>

Польський письменник у своїй книзі використовує складносурядні речення поєднані як за допомогою сполучників, так і безсполучниково. Відтак, у романі виокремлюємо 256 речень поєднаних різними сполучниками сурядності (Таблиця 2) та 172 безсполучникових складносурядних речення.

Таблиця 2

Співвідношення сурядних сполучників у складносурядних реченнях

Сполучники	Відсоток від усіх складно-сурядних речень	Приклади
Єднальні (łączone)	37%	<i>Pożegnałam się i wsiadłam do pociągu [19, c.9]. W nocy wstał z łóżka, włożył okulary i usiadł biurku [19, c.12]. Zmieniają się światła i samochody ruszają teraz z drugiej strony [19, c.12]. A potem znów ją podnosi i powoli, trzymając za sznur, opuszcza [19, c.22]. Po paru dniach może już chodzić i telefonować z automatu przymocowanego do obdrapanej ściany szpitalnego korytarza [19, c.34]. Jak na śniadania</i>

		<i>i kolacje pijemy sok z zielonych winogron i jemy tosty z kwadratowymi serkami kiri [19, c.36]. Będę bał się lasu w nocy, trzymał latarkę i ciągnął ciepłą rękę taty z powrotem do samochodu [19, c.68]. Potem przeszła do okna w kuchni, zobaczyła to samo i wróciła do pokoju [19, c.81].</i>
Протиставні (przeciwstawne)	13%	<i>Było jeszcze dziesięć innych, ale od dzieciństwa chciałam mieszkać nad [19, c.8]... Nie taki z żydowskich karykatur, ale bardzo duży [19, c.11]. Chciałam dać dzieci twojemu dziadkowi, ale nie mogłam [19, c.16]. Prawą ręką podnosi ebonitową słuchawkę, a lewą z przyzwyczajenia bierze aparat z czarną tarczą [19, c.21]. Czasem rozmawiają ze mną jednocześnie z dwóch aparatów - tata z bezprzewodowego, a mama ze stojącego w przedpokoju [19, c.41].</i>
Розділові (rozłączne)	4%	<i>Tylko posłuchaj mojego nagrania i powiedz, czy jest OK [19, c.38]. Jak jeszcze niedawno – na moment, zobaczyć, czy wszystko w porządku, i wrócić do jego mieszkania [19, c.56]. Nie zapytał nawet, czy może znowu włączyć radio [19, c.62]. Chce spytać syna, czy jego samochód ma klimatyzację [19, c.62]. Wciąż nie zapalono latarni i babcia nie była pewna, czy to lekarze, czy sanitariusze [19, c.91]. Nie wiem, czy naprawdę pamiętam okulary dziadka [19, c.127].</i>
Виникаючі або висновку (wynikowe)	0,5%	<i>Nie jest to jedyny tego rodzaju przypadek, więc będziemy cierpliwie czekać [19, c.148]. Nie jest to jednak sprawa życia i śmierci, więc jeśli to kłopot</i>

		- <i>daj z tym spokój</i> [19, c.146].
Уточнюючі (уściślające albo włączne)	0,2%	<i>Dzień dobry, tu 22 05 07, po sygnale dźwiękowym, to znaczy bez dźwiękowym, zostaw wiadomość</i> [19, c.39].
Єднальні та протиставні (в межах одного речення)	5%	<i>Podciąłam tylko włosy i poprawiłam grzywkę, ale nie wyszedł po nas na stację</i> [19, c.107]. <i>Jestem już na emeryturze, ale wciąż pracuję i utrzymuję kontakt z redakcją</i> [19, c.141]. <i>Oczywiście, jestem w depresji i trudno się temu dziwić, ale jakoś funkcjonuję</i> [19, c.159].

Важливу роль у реалізації взаємозв'язку між частинами у реченні в романі «Книжка» відіграє *і співвідношення видових, часових, способових форм дієслів-присудків* усіх компонентів складносурядного речення. Так, Миколай Лозінський, як правило, використовує послідовність та одночасність дій усіх предикативних частин складносурядного речення, зокрема однакові часові форми доконаного виду (минулого часу): *Przychodził w mundurze z orderami, rozdawał sekretarkom miód, bombonierki i radzieckiego szampana* [19, c.109]. *Karetka zaparkowała i wyłączyła sygnał* [19, c.83]. *Zaprosił ją na pochód pierwszomajowy, załatwił specjalne miejsca na honorowych trybunach* [19, c.112]. *Moja babcia zapala papierosa i zgadza się* [19, c.172].

Одночасність дій усіх предикативних частин складносурядного речення часто проявляється через однакові часові форми недоконаного виду (теперішнього, минулого часів): *Poprawia moją kurtkę, zapina pod szyją* [19, c.76]. *Później słyszała i słuchała go tylko przez ścianę* [19, c.83]. *Rozpakowuje ekspres i stawia na stole* [19, c.56]. *Nie miała słuchu, prawie nie rozróżniała dźwięków* [19, c.106]. *Moja babcia nie jest jeszcze moją babcią, jest od pięciu lat matką mojego taty i szuka kluczyka do skrzynki na listy* [19, c.163]. *Nie puszcza jej ręki, ciągnie ją z całą swoją czteroletnią siłą* [19, c.172].

Висловлюючи думку, в якій дії відбуваються в певній послідовності, а отже одна з них передує в часі іншій, Міколай Лозінський використовує дієслова-присудки предикативних одиниць складносурядного речення в різних зіставленнях форм виду і часу, зокрема:

- доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу:

Higienistka zadzwoniła ze szkoły, poszliśmy po twojego brata [19, с.46].

- доконаний вид минулого часу – доконаний вид минулого часу:

Przed snem wypił jeszcze jedno piwo i pograł w węża na telefonie [19, с.40].

Może wpadniecie na kolację, zobaczyć ekspres [19, с.57]?

- недоконаний вид теперішнього часу – доконаний вид теперішнього часу:

Stoimy tak i nagle zostaję sam na zdjęciu [19, с.123]. *Pije kawę w białym kubku, podnosi go do góry* [19, с.42].

- недоконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид теперішнього часу:

Rysuje dębową podłogę, obija fortepian w korytarzu [19, с.121]. *Nieważne, że sięga mi do ramienia, a ja noszę tylko L* [19, с.121].

- доконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид теперішнього часу:

Podchodzę do niej, biorę ją za rękę [19, с.121]. *Tata przyklada do mojej głowy książkę, ołówkiem odrysowuje linię i mogę już odejść od ściany* [19, с.121].

- доконаний вид теперішнього часу – доконаний вид теперішнього часу:

Tylko posłuchaj mojego nagrania i powiedz, czy jest OK [19, с.38].

- доконаний вид минулого часу – недоконаний вид теперішнього часу:

Wszyscy wbili wzrok w afro twojego brata, mówię ci [19, с.46]. *Wróćmy po znak, ktoś może go zabrać, ciągnę go za rękę, za skórzaną torbę* [19, с.123].

- недоконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид майбутнього часу:

Mama jest uprzywilejowana, będzie miała już dwa przedmioty [19, с.53]. *Nie jest to jedyny tego rodzaju przypadek, więc będziemy cierpliwie czekać* [19, с.148].

Зв'язок між предикативними одиницями складносурядного речення у романі інколи здійснюється і за допомогою займенників, які, замінюючи іменник попередньої частини у наступній, тим самим вказують на зв'язок між предикативними частинами, а саме лексичне значення таких займенників розкривається іменником попередньої предикативної частини:

Naszego przejazdu nie zauważa tylko staruszka z otwartymi ustami, ale na nią też nikt nie zwraca uwagi [19, c.16]. Włoży ręce do kieszeni, wyciera je w spodnie [19, c.16]. Często za słabo zamyka za sobą drzwi albo przytrząskuje nimi pas [19, c.26]. Twoja mama w czasie wojny miała jedną sukienkę, a nigdy jej nie ubrudziła [19, c.76]. Nie mogę otworzyć starej bramy wjazdowej, pobrudzić sobie nią ręk i wytrzeć ich w porządne spodnie [19, c.68]. Ojciec po pracy zasypiał nad nimi, wypadły mu z ręki na uzbeki dywan [19, c.103]. Farby nie zdążyły jeszcze wyschnąć, rozmazał je ręką na drzwiach [19, c.103]. Tata łapie kierownicę, wypada mu z ręki papieros, zjeżdżają na pobocze [19, c.131]. Szybkim ruchem zrywa tu z twarzy okulary, łamie je w rękach [19, c.138]. Як бачимо, займенник наступної частини в таких випадках узгоджується в роді й числі з іменником попередньої, внаслідок цього автор здійснює не тільки лексичний, а й граматичний зв'язок між предикативними частинами складносурядного речення:

Dopiero na korytarzu dostałam bombonierkę – najstarszy z pilotów odważył się i wyjął ją spod płaszcza [19, c.94] – жіночий рід, однина.

У романі «Книга» автор застосовує як вільний, так і незмінний порядок розташування предикативних одиниць. У вільному дії всіх частин складного речення відбуваються:

- паралельно, одночасно:

Moja babcia nie jest jeszcze moją babcią, jest od pięciu lat mamą mojego taty i szuka kluczyka do skrzynki na listy [19, c.163]. Czyści nią firkę, palce czerwienią się z zimna, brązowy osad powoli schodzi ze szkła [19, c.167]. Niepotrzebnie ubrali go tak ciepło, wjeżdżają w tunel, próbują go uspokoić, pokazać odbicie w przeszklonych drzwiach: para z dzieckiem na rękach i trzema walizkami [19,

c.169]. *Operacja przeszła dobrze, ale dziecko ma wysoką gorączkę, dużo płacze i rodzice są stale nie- wyspani* [19, c.145].

- чергуються, змінюючи одна одну:

Po parę razy czytał - jak mama tęskni za nim i jak bardzo brakuje go w domu [19, c.25]. *Ale nigdy tego nie pokazał, nie dał mi odczuć* [19, c.16]. *Nie przycisza muzyki, nie przerywa rozmów* [19, c.5]. *Nie wyłącza radia, nie gasi telewizora* [19, c.6]. *Nie wyglądałam zbyt dobrze, przez cztery lata w Uzbekistanie nie miałam okresu, spadały ze mnie wszystkie ubrania* [19, c.107].

Сталий, незмінний порядок письменник розкриває як логічну послідовність розвитку дій у різних предикативних частинах. Сталий порядок частин складносурядного речення зумовлений тим, що формальна структура другої предикативної частини не дає змоги поміняти частини місцями, а зміна місця предикативних частин порушує логічність думки або стає причиною руйнування речення взагалі: *Lekarz na chwilę uniósł koc – pokazał ciało oficerom Wojskowych Służb Wewnętrznych* [19, c.94]. *Dojeżdżamy na miejsce – dom rodzinny kobiety z zamazaną długopisem twarzą jest zupełnie nieudany* [19, c.68]. *Podciąłam tylko włosy i poprawiłam grzywkę, ale nie wyszedł po nas na stację* [19, c.107]. *Mokry od śniegu koc zsunął się na chwilę z twarzy, lekarz poprawił go* [19, c.104]. *Zmieniałam mu mokre kompresy, ale to nie zbijało wysokiej gorączki* [19, c.104]. *Mała płakała, nie chciała puścić jego ręki na dworcu* [19, c.105].

Найбільш продуктивними у романі є складносурядні речення, які представляють результат дій. Такі речення зумовлені висвітленням двох або більше ситуацій дійсності між якими мовець встановлює часові, зіставні, протиставні чи інші семантичні відношення, характерні для сурядного виду зв'язку. У книзі Миколая Лозінського вони представлені як сполучниковими, так і безсполучниковими конструкціями:

Wyrzucają stary aparat dziadka z długim poskręcany sznurem i kupują nowy – bezprzewodowy biały telefon z automatyczną sekretarką [19, c.38]. *Miał też*

wyłączoną komórkę, nagrywała się na pocztę głosowej [19, c.41]. Wrócimy do środka i pokażę latarkę mojemu nowemu, płaczącemu bratu [19, c.68]. Potem ruszymy, przytulę go i nie będzie już prawie płakał [19, c.68]. Babcia staje przy ścianie, przestaje oddychać [19, c.74]. Na razie odłóż ją i spójrz w okna naprzeciwko [19, c.77]. Ojciec bardzo lubił święta, przyjeżdżała jego rodzina, puszczał nam stare filmy na ponemieckim projektorze [19, c.98]. Na weselu upił się szampanem i szybko poszedł spać na pierwsze piętro [19, c.99]. Nalewa herbatę i siadamy przy stole [19, c.133]. Dziadek nic nie mówi, patrzy na zegarek, patrzy na swój niebieski samochód [19, c.134]. Dzwoni drugi raz itata wstaje z łóżka [19, c.137]. Zakłada okulary i szuka papierosów [19, c.137]. Jestem już na emeryturze, ale wciąż pracuję i utrzymuję kontakt z redakcją [19, c.141]. Zatrzymuje się przed metalową bramą i patrzy na zegarek [19, c.170]. Moja babcia zapala papierosa i zgadza się [19, c.172]. Siada przodem do kierunku jazdy i okrywa się jej płaszczem [19, c.172].

При аналізі роману «Книга», простежується часте використання автором незмінної послідовності компонентів складносурядного речення, що вказують на поступове розгортання дій у часі. Такі речення у Миколая Лозінського можна виділити у групи, які поєднуються :

- спеціальними порядковими словами – *teraz, potem* : *Ale teraz wszystko minęło bez śladu, pracę nieczynnego nerwu obwodowego przejął odpowiedni ośrodek w mózgu, muszą tylko unikać raptownych pochyleń* [19, c.143]. *Syn próbuje pomóc, teraz już w ogóle nie da się zamknąć pudełka* [19, c.62]. *Ma siedemdziesiąt dziewięć lat i teraz, w tym momencie, na ostatnim zdjęciu, nie widzi już nic* [19, c.127]. *Ale teraz wszystko minęło bez śladu, pracę nieczynnego nerwu obwodowego przejął odpowiedni ośrodek w mózgu, muszą tylko unikać raptownych pochyleń* [19, c.143]. *Długo pod górę, a potem w dół* [19, c.9]. *A potem znów ją podnosi i powoli, trzymając za sznur, opuszcza* [19, c.22]. *Zapisywał sobie w specjalnym zeszycie marki i rejestracje przejeżdżających samochodów, a potem wykręcał przypadkowe numery* [19, c.25]. *Potem, wsuwając głowę między przednie siedzenia, całuje moją mamę i mojego tatę* [19,

c.26]. *Śpiewam mu sto lat, a potem pytam, czy dzwonię dziś pierwszy* [19, c.42]. *Potem ruszymy, przytulę go i nie będzie już prawie płakał* [19, c.68].

- словами, що позначають дії, які мають визначений порядок, – *najpierw/potem* та використовуються як у повних реченнях, так і в парцельованих: *Najpierw nie rozwodziliśmy się przez dzieci, a potem rozwiedliśmy się właśnie dzięki nim* [19, c.94]. *Najpierw ty, potem ja* [19, c.8]. *Najpierw z papierosów przerzucanych austriackim żołnierzom przez mur koszar na sąsiedniej ulicy. Potem z korepetycji* [19, c.33]. *Najpierw pięć-sześć milimetrów. Dopiero potem bez nakładki* [19, c.48].
- іменниками першої частини, які у наступній замінюються займенниками: *Chce spytać syna, czy jego samochód ma klimatyzację* [19, c.62]. *Sam był po Akademii Sztabu Generalnego w Moskwie, poza nią nie skończył nawet podstawówki* [19, c.87]. *Zawsze jest punktualny, dyktuje powoli wypracowanie, a mój brat zapisuje je od razu na czysto* [19, c.30]. *Tata zdejmuje okulary, chucha na szkła, przeciera je dokładnie- nie specjalną szmatką* [19, c.137].

Варто зауважити, що в романі Миколая Лозінського «Книга» часто трапляються парцельовані конструкції з єднальними і протиставними сполучниками:

Na ulicy chyba bym cię nie poznała. Ale znałam cię, prawda [19, c.7]? *Ale czemu zaczyna mówić do nich po polsku? A do mnie po niemiecku* [19, c.7]? *Miał też żonę. I twojego tatę* [19, c.11]. *Mój brat umie wykręcać numer bez patrzenia na tarczę albo z zamkniętymi oczami. Ale teraz musi szybko* [19, c.30]. *Od dziecka przynosili do domu pieniądze i dawali mamie. Najpierw z papierosów przerzucanych austriackim żołnierzom przez mur koszar na sąsiedniej ulicy. Potem z korepetycji* [19, c.33]. *A teraz nagle gdzieś się zapodziały. Tak, te pomarańczowe nożyczki* [19, c.47]. *Rysuje dębową podłogę, obija fortepian w korytarzu. i na koniec trzaska drzwiami gabinetu* [19, c.91]. *Nie, nie kajzerki. Przygotowywał je z konfiturą, nakrywał do stołu. I budził mnie* [19, c.11].

Отже, Миколай Лозінський у романі «Книга» застосовує різні засоби поєднання предикативних одиниць у складносурядному реченні. Серед сполучників сурядності домінують єднальні – 37%. Лише 13% припадає на використання протиставних сполучників. Складносурядних речень поєднаних розділовими сполучниками 4%, найменш продуктивними у письменника є моделі використання сполучників висновку всього 0,5% та уточнюючих лише 0,2%. У романі письменник для висловлення думки часто використовує складносурядні безсполучникові речення з різними видами зв'язку. Найчастіше у романі зустрічаються єднальні безсполучникові речення, на них припадає 20% від усіх складносурядних речень. Доволі часто автор використовує і безсполучникові речення з протиставним змістовим відношенням – 10%. Складносурядні безсполучникові речення висновку становлять 5,5% від загальної кількості речень поєднаних сурядним зв'язком. Лише 5% припадає на пояснювальні речення [35, с.72]. Непроодуктивна у романі модель використання розділових безсполучникових складносурядних речень – 0,2%.

У співвідношенні часових і видових форм дієслів-присудків у предикативних одиницях Миколай Лозінський використовує різні поєднання: послідовність подій: *доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу; доконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид теперішнього часу; доконаний вид минулого часу – недоконаний вид теперішнього часу; недоконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид майбутнього часу та інші.*

Для зв'язку між предикативними одиницями складносурядного речення у романі автор часто використовує займенники, які замінюють іменник першої частини в наступній.

Миколай Лозінський у романі «Книга» використовує як вільний, так і сталий, фіксований порядок розташування предикативних одиниць. У вільному дії всіх складових частин відбуваються паралельно, одночасно або події чергуються, змінюючи одна одну. Сталий, незмінний порядок представлений логічною послідовністю розвитку дій у різних предикативних частинах. В

окремих випадках для розкриття незмінної послідовності компонентів складносурядного речення, які вказують на поступове розгортання дій у часі, письменниця використовує спеціальні порядкові слова (*teraz, potem*) конструкції «*najpierw – potem*».

У кожному складносурядному реченні роману наявні щонайменше два засоби взаємозв'язку між предикативними одиницями – сполучники сурядності та інтонація, які є найголовнішими. Проте найчастіше між предикативними одиницями складносурядних речень існує водночас не два, а кілька засобів взаємозв'язку, за допомогою яких вони поєднуються в єдине семантичне, граматичне й інтонаційне ціле.

2.2 Класифікація складносурядних речень

У романі «Книга» Миколай Лозінський використовує різні види складносурядних конструкцій:

1. Складносурядні речення з єднальними сполучниками *i, oraz, potem, też, ani..., ani*: *Bierze go i precyzyjnie wkłuwa się szpilkami w przewody biegnące po ścianie budynku* [19, с. 36]. *Wyrzucają stary aparat dziadka z długim poskręcanym sznurem i kupują nowy – bezprzewodowy biały telefon z automatyczną sekretarką* [19, с. 38]. *Od dziecka przynosili do domu pieniądze i dawali mamie* [19, с. 84]. *Po paru dniach może już chodzić i telefonować z automatu przymocowanego do obdrapanej ściany szpitalnego korytarza* [19, с. 35]. *Na dole czarno-biali ludzie mówią coś po polsku, na górze są inni, w kolorze, i mówią po rosyjsku* [19, с. 84]. *Fortepian żołnierze starannie związali sznurem i z trudem wciągnęli przez balkon.* [19, с. 84]. *Ma siedemdziesiąt dziewięć lat i teraz, w tym momencie, na ostatnim zdjęciu, nie widzi już nic* [19, с. 127].

2. Складносурядні речення із зіставно-протиставними сполучниками *a, ale, lecz, jednak, tylko, przecież, przeciwnie*: *Zamiast numeru na początku nagrałem jednak nasze imiona* [19, с. 39]. *Przestrzega tylko jednej zasady: nie doradzać* [19, с.

34]. *A to mój zięć, pozwól do nas, student pierwszego roku szkoły filmowej, ale wcześniej również magister inżynier elektroniki* [19, c. 87]. *Zaczęło się robić ciemno, ale nie zapalała światła* [19, c. 88]. *Martwię się o przyszłość syna i starszego wnuka, a zazwyczaj dawniej mój były mąż dodawał mi w tych sprawach otuchy i optymizmu* [19, c. 159].

3. Складносурядні речення з розділовими сполучниками *albo, czy, jak*: *Często za słabo zamyka za sobą drzwi albo przytrząskuje nimi pas* [19, c. 26]. *Chce spytać syna, czy jego samochód ma klimatyzację* [19, c. 62]. *Wciąż nie zapalono latarni i babcia nie była pewna, czy to lekarze, czy sanitariusze* [19, c. 91]. *Patrzyła, czy nic mu nie wyjmują z kieszeni i ze skórzanej teczki* [19, c. 91].

4. Складносурядні речення із сполучниками висновку *więc*: *Nie jest to jednak sprawa życia i śmierci, więc jeśli to kłopot - daj z tym spokój* [19, c.146].

5. Безсполучникові складносурядні речення з різними видами зв'язку: єднальні, протиставні, розділові, висновку, уточнюючі: *Tylko na górze jego nokia, pierwsza komórka w naszej rodzinie, łapała zasięg* [19, c.39]. *Nalewa wodę, podłącza ekspres do prądu, idzie za-łożyć kapcie* [19, c.56]. *Wtedy nie musiała czekać na przystanku, nie padał na nią śnieg* [19, c.56]. *Lekarz na chwilę uniósł koc – pokazał ciało oficerom Wojskowych Służb Wewnętrznych* [19, c.94]. *Zupełnie niepodobny do starszego – w odróżnieniu od niego większość genów odziedziczył po swojej matce i jej rodzicach* [19, c.148]. *Wczoraj Wigilia u synowej i wnuków, dziś u nowej rodziny mojego syna* [19, c.155]. *Muszą wyjechać z miasta, rozdzielić się* [19, c.169]. *Wytrzymałam miesiąc bez wiadomości, wytrzymam jeszcze te parę schodków* [19, c.163].

2.2.1. Складносурядні речення з єднальними сполучниками

Миколай Лозінський для передачі дійсності у своєму творі найчастіше використовує єднальні сполучники, вони становлять 34% від загальної кількості складносурядних речень у романі (Таблиця 3).

Таблиця 3

Співвідношення єднальних сполучників у складносурядних реченнях

Сполучники	Відсоток від усіх складно-сурядних речень	Приклади
i	34%	<i>Zmieniają się światła i samochody ruszają teraz z drugiej strony [19, c.84]. Jesteś po Wyższej Szkole Sztabu Generalnego i chcesz zdawać maturę [19, c.89]? Złapał jej ukochanego wilczura, podniósł za sierść i wyrzucił przez okno na działkę [19, c.93]. Na samym dole, w garażu bez okien, położył na ziemi materac i podłączył grzejnik elektryczny [19, c.112]. Tata jeszcze przed chwilą pije herbatę i zapala papierosa [19, c.121]. Nie ma mnie jeszcze na świecie i mama tak czule patrzy na ojca [19, c.128]. Lek nazywa się Centrophenoxylin i wpływa na lepsze krążenie krwi w... mózgu [19, c.145]! Napisała list i wyskoczyła z okna swojego małego mieszkania na ósmym piętrze [19, c.175].</i>
też	1,5%	<i>Babcia bardzo lubiła też pomagać mojemu tacie na początku jego studiów na politechnice [19, c.29]! Zakazuje mu też dzwonić do siebie [19, c.34]. Miał też wyłączoną komórkę, nagrywała się na poczcie głosowej [19, c.41]. Sięga po telefon, właściwie też powinna kupić nowoczesny, bezprzewodowy [19, c.56].</i>
a potem	0,8%	<i>Zapisywał sobie w specjalnym zeszycie marki i rejestracje przejeżdżających samochodów, a potem wykręcał przypadkowe numery [19, c.25].</i>

		<i>Śpiewam mu sto lat, a potem pytam, czy dzwonię dziś pierwszy [19, c.42]. Długo pod górę, a potem w dół [19, c.9]. Najpierw nie rozwodziliśmy się przez dzieci, a potem rozwiedliśmy się właśnie dzięki nim [19, c.94].</i>
oraz	0,2%	<i>Pozwolę sobie polecić panom lody z egzotycznymi owocami oraz lody smażone [19, c.132].</i>
ani..., ani ani	0,5%	<i>Ani młodszy, ani starszy syn [19, c.56]. Zrzuca tylko plecak w przedpokoju, nie zdejmuje nawet butów, kurtki ani klucza z szyi [19, c.30].</i>
potem	0,5%	<i>Czeka przy domofonie, potem przy drzwiach [19, c.57]. Lekarz sprawdził mu puls na szyi, potem palcami uniósł do góry powieki [19, c.84].</i>

Єднальні відношення в романі розкрито як одночасність двох або кількох дій, явищ, подій. Основну форму цієї моделі створюють речення з недиференційованим сполучником *i*. Автор роману «Книга» використав найголовніший засіб створення однотипності – вживання в обох частинах складносурядного речення однакових форм присудків: *Opowiadał Ci o mnie i zapewne trochę przesadził [19, c.159].* – присудки у формі минулого часу доконаного виду; *Sięgam jej do pasa i ciągnę za rękę [19, c.65]. Jak na śniadania i kolacje pijemy sok z zielonych winogron i jemy tosty z kwadratowymi serkami kiri [19, c.36]. Siada przy stole w kuchni i prawie bezgłośnie gwizdże Arleżjankę Bizeta, wystukując rytm korkiem od wina [19, c.22].* – присудки у формі теперішнього часу недоконаного виду.

У романі можна знайти речення, коли сполучник *i* виражає приєднувальний відтінок значення: *Sto razy szybciej i mniej męcząco [19, c.47]. Za jedną z nich trzyma mnie małe stworzonko-kręcone włosy, palec w buzi, zielony*

uśmiech i podpis: MÓJ NOWY BRAT [19, с.66]. *Na dole czarno-biali ludzie mówią coś po polsku, na górze są inni, w kolorze, i mówią po rosyjsku* [19, с.84].

Для точнішого вираження усіх відтінків висловлювання Міколай Лозінський зрідка до сполучника *i* додає різні частки, прислівники, модальні слова [45, с.72] та ін., які дозволяють уточнити зміст, конкретизувати його. Інколи такі слова-уточнення виступають засобом поєднання у безсполучникових складносурядних реченнях. Значення *послідовності дії* виражають сполучникові поєднання:

- *i teraz: Ma siedemdziesiąt dziewięć lat i teraz, w tym momencie, na ostatnim zdjęciu, nie widzi już nic* [19, с.127].
- *i znowu: Nagle zapalili latarnie i znowu go zobaczyła* [19, с.94].
- *trzeba: To salon, trzeba jeszcze powiesić firanki, kuchnia, łazienka z wanną* [19, с.133].
- *zawsze: Idą obok siebie, starszy syn jak zawsze minimalnie z przodu, rozmawiają, gestykulują* [19, с.57]. *Obłożył się książkami, zawsze marzył o maturze* [19, с.89].

Послідовність подій у романі визначається зрідка сполучною конструкцією сурядності *a potem* або *potem*: *Czeka przy domofonie, potem przy drzwiach* [19, с.57]. *Ojciec pocałował ją w czoło, a potem, jak w każdą niedzielę wieczorem, wysłał po paczkę belwederów do oficerskiego kasyna* [19, с.99].

Про нерівноправність частин складносурядного речення в окремих випадках можуть свідчити й різні займенникові форми в другому компоненті синтаксичної конструкції: *Kiedy mój dziadek upadł na ulicę i z kluczykiem w ręku umarł obok swojej czerwonej lady samary, babcia widziała go przez okno* [19, с.81]. *Wróćmy po znak, ktoś może go zabrać, ciągnę go za rękę, za skórzaną torbę* [19, с.123]. *Nie mogę otworzyć starej bramy wjazdowej, pobrudzić sobie nią rąk i wytrzeć ich w porządne spodnie* [19, с.68].

Знаходимо у романі «Книга» також обмежувально-непослідовні відтінки невластне-єднального значення: *Jest zadowolona, trafiła na promocję i ekspres był*

nawet tańszy niż tamten kupiony dwa lata wcześniej [19, c.55]. *Ja się jakoś „trzymam”, choć wyglądam już niestety staro i w miejskich środkach komunikacji niekiedy nawet kobiety ustępują mi miejsca* [19, c.144]. *Teraz spotyka się z nimi tylko raz w roku* [19, c.32]. *Z paczkami wysyłanymi kolejną czy pocztą bywa różnie - często są okradane, dochodzą w oplakany stan i tylko z częścią zawartości* [19, c.147].

Непродуктивною в романі «Книга» є модель повторюваного сполучника *ni..., ni*, втім знаходимо разове використання форми *ani..., ani*: *Ani młodszy, ani starszy syn* [19, c.56]. Також зустрічаємо разове використання *ani*: *Zrzuca tylko plecak w przedpokoju, nie zdejmuję nawet butów, kurtki ani klucza z szyi* [19, c.30].

Використання сполучника *a* в якості *i* не простежується у романі, натомість знаходимо використання сполучника *oraz*: *Pozwolę sobie polecić panom lody z egzotycznymi owocami oraz lody smażone* [19, c.132].

Сполучники *a także, jakże, tudzież, a następnie* у романі не застосовано. Зрідка автор використовує сполучник *też*: *Babcia bardzo lubiła też pomagać mojemu tacie na początku jego studiów na politechnice* [19, c.29]!

Отже, Миколай Лозінський у своїй «Книзі» використовує різні єднальні сполучники, тим не менш сполучник *i* залишається найбільш вживаним як серед власне єднальних речень, так і загалом серед усіх складносурядних речень роману. Єднальні відношення в романі розкрито як одночасність двох чи інколи кількох дій, явищ, подій, перелічувальному та послідовному значенні.

Послідовність подій у романі визначається частіше сполучною конструкцією сурядності *a potem* або *potem*. Для точнішого вираження усіх відтінків висловлювання автор зрідка до сполучника *i* додає різні частки, прислівники, модальні слова та ін., які дозволяють уточнити зміст, конкретизувати його. Інколи такі слова-уточнення виступають засобом поєднання у безсполучникових складносурядних реченнях. Нерівноправність частин складносурядного речення підтверджують й різні займенникові форми в другому компоненті синтаксичної конструкції.

Непродуктивним є використання сполучника *a* в якості *i*, натомість знаходимо у романі разове використання сполучника *oraz*. Для поєднання

частин складносурядного речення автор не використав також сполучники *a także, jakże, tudzież, a następnie*, модель повторюваного сполучника *ni..., ni*, втім знаходимо разове використання форми *ani..., ani*, а також у романі зрідка знаходимо сполучник *też*.

2.2.2. Складносурядні речення із протиставними сполучниками

Міколай Лозинський в романі «Книга» продуктивно використовує протиставні сполучники, вони становлять 13% від загальної кількості всіх складносурядних речень твору.

Таблиця 4

Співвідношення протиставних сполучників у складносурядних реченнях

Сполучники	Відсоток від усіх складносурядних речень	Приклади
a	3%	<i>Zawsze jest punktualny, dyktuje powoli wypracowanie, a mój brat zapisuje je od razu na czysto [19, c. 30]. Prawą ręką podnosi ebonitową słuchawkę, a lewą z przyzwyczajenia bierze aparat z czarną tarczą [19, c. 21]. Czasem rozmawiają ze mną jednocześnie z dwóch aparatów – tata z bezprzewodowego, a mama ze stojącego w przedpokoju [19, c. 41]. Martwię się o przyszłość syna i starszego wnuka, a zazwyczaj dawniej mój były mąż dodawał mi w tych sprawach otuchy i optymizmu [19, c. 159].</i>
ale	8%	<i>Nie wierzę ci, ale dziękuję [19, c. 6]. Było jeszcze dziesięć innych, ale od dzieciństwa chciałam</i>

		<p><i>mieszkać nad [19, c. 8]... Wieczorem zapraszali do kina i na tańce, ale najchętniej chodziłam grać w karty do oficierskiego kasyna [19, c. 109].</i></p> <p><i>Obudzili ją o szóstej rano, ale zabrali tylko kilka książek z drugiego obiegu i polityczne rysunki starszego syna [19, c. 112]. Jestem już na emeryturze, ale wciąż pracuję i utrzymuję kontakt z redakcją [19, c. 141]. Dziękuję za propozycję, ale naprawdę nic nie potrzebuje, nic nie przysyłajcie [19, c. 142].</i></p>
jednak	0,2%	<i>Zamiast numeru na początku nagrałem jednak nasze imiona [19, c. 39].</i>
lecz	0,2%	<i>Te przedmioty trochę kłopotliwe i nieporęczne, lecz, niestety, u nas nie można ich w żadnym sklepie znaleźć [147, c. 155].</i>
przecież	0,5%	<i>Ale boi się wypaść banalnie, przecież każdy zna te nazwiska [19, c. 27]. Znasz je przecież, stoi w ramce na moim biurku [19, c. 128].</i>
przeciwnie	0,2%	<i>Nie mam żadnych planów podróży zagranicznych, wprost przeciwnie, za nic na świecie nie wyjechałabym teraz [147, c. 34].</i>
tylko	1,2%	<i>Przestrzega tylko jednej zasady: nie doradzać [19, c. 34]. Zaraz ci powiem, tylko najpierw muszę coś ci pokazać [19, c. 42]. Nie śmieję się, tylko powieś torbę plastikową na oparciu krzesła [19, c. 34]. Nie pamiętała już jego twarzy, tylko czarne ręce [19, c. 105]. Nie, nie, żartuję, tylko nic nie pamiętam [19, c. 119].</i>

Сполучник *a* в романі «Книга» Миколай Лозінський використовує в різних значеннях, зокрема зіставлювальному, протиставному й приєднувальному: *Prawą ręką podnosi ebonitową słuchawkę, a lewą z przyzwyczajenia bierze aparat z czarną tarczą* [19, с. 21]. *W szkole nosiła długi warkocz, a on ją ciągnął za ten warkocz* [19, с. 57]. *Twoja mama w czasie wojny miała jedną sukienkę, a nigdy jej nie ubrudziła* [19, с. 57]. *Przeprowadziliśmy się na tę elegancką ulicę, a jego rodzice z krową wrócili na swoją wieś* [19, с. 86]. *Szybko zorientował się, kogo trzeba poprosić, kogo przekupić, a kogo postraszyć* [19, с. 104].

Зіставлювальний зв'язок з допомогою сполучника *a* розкрито у реченнях, які виступають із значенням «*тим часом*», «*у той же час*» і характеризуються однотипністю будови предикативних частин і засобів вираження присудків: *Dużo czytam, chodzę do kina na wszystkie ciekawe filmy, a nawet zdobyłam się ubiegłego roku na kupno telewizora* [19, с. 143]! *Tata nie lubi, a kelner zbiera nasze talerze* [19, с. 131]. *Martwię się o przyszłość syna i starszego wnuka, a zazwyczaj dawniej mój były mąż dodawał mi w tych sprawach otuchy i optymizmu* [19, с. 159]. Такі речення допускають транспозицію складових частин. Це споріднює власне-зіставлювальні речення з єднальними.

Похідні форми парадигми зіставлювальних речень створюються поєднанням *a* з конкретизаторами, або лише уточнюючими формами у безсполучникових протиставних складносурядникових речень, щоб виразити:

- часову послідовність:

W zimie po kryjomu zaczęła pakować do teczki z nutami żyłwy, a wiosną piłkę do siatkówki [19, с. 106]. *Dopiero co wyszedł z więzienia, a już jeździł po regionie, agitował* [19, с. 111]. *Wczoraj Wigilia u synowej i wnuków, dziś u nowej rodziny mojego syna* [19, с. 155].

- наслідково-висновкові відтінки:

Ty, prawdziwy komunista, a będziesz się z nią wyklócał o serwantki rokoko, mieszczańskie szafeczki i obrazki na ścianach [19, с. 109]?

- протиставлення:

Na górnej półce trzy pistolety w kaburach, a na dolnej równo ułożone naboje i torby myśliwskie [19, с. 109].

Вкрай рідко сполучник *a* використовується у протиставних реченнях з обмежувальним відтінком протиставлення. У другому компонентіві таких речень висловлюється те, що суперечить повідомленому першим компонентом, і тому зміст другого компонента обмежує значення першого: сполучник *a* тут близький значенням до сполучника *ale*: *Twoja mama w czasie wojny miała jedną sukienkę, a nigdy jej nie ubrudziła* [19, с. 57].

Для вираження відтінку виділення, підсилення у протиставних складносурядних реченнях автор використовує конкретизатор *a nawet*: *Dużo czytam, chodzę do kina na wszystkie ciekawe filmy, a nawet zdobyłam się ubiegłego roku na kupno telewizora!* [19, с. 143].

Найчастіше автор використовує у романі протиставний сполучник *ale*, який спеціально призначений для передачі протилежного значення. У романі «Книга» з його допомогою реалізуються такі відтінки: протиставно-обмежувальний, протиставно-компенсувальний, протиставно-допустовий.

У протиставно-обмежувальних реченнях сполучник *ale* виступає у значенні «тільки», «лишень»: *Najlepiej przymknij, ale nie do końca* [19, с. 46]. *O tutaj, w tę dziurkę, trzeba wlać wodę, ale nie za dużo* [19, с. 58]. *Zmieniałam mi mokre kompresy, ale to nie zbijało wysokiej gorączki* [19, с. 104]. *I mam ochotę mu to powiedzieć, ale zaczyna kaszleć* [19, с. 128]. *Zmuszałem się, ale nie udawało się* [19, с. 139]. *Operacja przeszła dobrze, ale dziecko ma wysoką gorączkę, dużo płacze i rodzice są stale nie wyspani* [19, с. 145].

У протиставно-компенсуючих реченнях друга частина заміщує, компенсує висловлене у першій частині. Сполучник *ale* виступає у значенні «зате»: *Stał się nerwowy, napięty, ale na szczęście ma wciąż – co mnie, a zwłaszcza mojego byłego męża, cieszy – duże poczucie humoru* [19, с. 145]. *Niestety nie mogę na razie się do Ciebie wybrać, ale mam też dobrą wiadomość: mój syn przyjeżdża do Paryża na dwumiesięczne stypendium i wszystko Ci opowie* [19, с.143].

Трапляються в романі й *протиставно-допустові* речення. У другій частині цих речень повідомляється про явище, яке виникло всупереч очікуваному: *Lekarz przy wysiadaniu z samochodu poślizgnął się, ale nie upadł* [19, с. 83]. *Moja synowa ma dość zmienne nastroje, ale w zasadzie trzyma się dzielnie* [19, с. 157]. *Oczywiście, jestem w depresji i trudno się temu dziwić, ale jakoś funkcjonuję* [19, с. 159]. Такі речення легко перетворюються на складнопідрядні допустові, якщо додати відповідний сполучник.

Одну з похідних форм сполучника *ale* утворюють речення зі сполучником *tylko*. Речення зі сполучником *tylko* можуть виражати ті самі відтінки протиставного значення, що й сполучник *ale*, проте Миколай Лозінський використовує у своєму романі наступні:

- обмежувальний відтінок: *Zaraz ci powiem, tylko najpierw muszę coś ci pokazać* [19, с. 42]. *Nie śmieję się, tylko powieś torbę plastikową na oparciu krzesła* [19, с. 34].
- допустовий відтінок: *Nie pamiętała już jego twarzy, tylko czarne ręce* [19, с. 105].

Сполучник *ale* використовується у протиставних емоційно-оцінних реченнях. Перший компонент цих речень повідомляє щось вагоме, а другий своїм оцінним змістом висловлює щось протилежне, невідповідне цій інформації: *Nie wierzę ci, ale dziękuję* [19, с. 6]. *Nie taki z żydowskich karykatur, ale bardzo duży* [19, с. 11]. *Chciałam dać dzieci twojemu dziadkowi, ale nie mogłam* [19, с. 16]. *Nic śmiesznego, ale też nic złego* [19, с.56].

Про нерівноправність частин складносурядного речення в окремих випадках можуть свідчити й різні займенникові форми в другому компоненті синтаксичної конструкції: *Te przedmioty trochę kłopotliwe i nieporęczne, lecz, niestety, u nas nie można ich w żadnym sklepie znaleźć* [147, с. 155].

Обмежувально-непослідовні відтінки автор роману використовує у протиставних реченнях зрідка: *Dużo czytam, chodzę do kina na wszystkie ciekawe filmy, a nawet zdobyłam się ubiegłego roku na kupno telewizora* [19, с. 143]!

Obudzili ją o szóstej rano, ale zabrali tylko kilka książek z drugiego obiegu i polityczne rysunki starszego syna [19, c. 112]. Ale teraz wszystko minęło bez śladu, pracę nieczynnego nerwu obwodowego przejął odpowiedni ośrodek w mózgu, muszę tylko unikać raptownych pochyleń [19, c. 143].

Для уточнення протиставних відтінків письменник вживає сполучник *ale* зі словами-конкретизаторами. Значення обмеження виражає сполучникове поєднання *ale już, ale wciąż: Poprawia włosy, ale już w odbiciu okna [19, c.57]. Po dniu i nocy w śpiączce obudził się, ale już inny [19, c.85]. Jestem już na emeryturze, ale wciąż pracuję i utrzymuję kontakt z redakcją [19, c.141].*

Міколай Лозінський використовує у романі «Книга» також сполучники *jednak, lecz, przecież, przeciwnie*. Вони виражають різні відтінки протиставного значення:

- допустовий: *Ale boi się wypaść banalnie, przecież każdy zna te nazwiska [19, c. 27]. Znasz je przecież, stoi w ramce na moim biurku [19, c. 128].*
- компенсаційний: *Zamiast numeru na początku nagrałem jednak nasze imiona [19, c. 39].*
- обмежувальний: *Te przedmioty trochę kłopotliwe i nieporęczne, lecz, niestety, u nas nie można ich w żadnym sklepie znaleźć [19, c. 155].*
- протилежності: *Nie mam żadnych planów podróży zagranicznych, wprost przeciwnie, za nic na świecie nie wyjechałabym teraz [19, c. 34].*

Варто наголосити, що в романі «Книга» часто використовуються парцельовані конструкції з протиставним сполучником. Автор використовує такі моделі для підсилення емоційного виснаження героїв, їхньої непевності: *Jako bejbi. A teraz poznaję drugi raz jako mężczyznę [19, c. 7]. Potem bardzo cierpiał. Ale nigdy tego nie pokazał, nie dał mi odczuć [19 c. 16]. Mój brat umie wykręcać numer bez patrzenia na tarczę albo z zamkniętymi oczami. Ale teraz musi szybko [19, c. 30]. Zona mojego dziadka rozmawia ze wszystkimi. Ale czemu zaczyna mówić do nich po polsku? A do mnie po niemiecku [19, c. 7]? Zakochałam się w pół godziny. A nie był piękny, wysoki. Duże okulary i duży nos [19, c. 10]. Młodszemu,*

wiceministrowi, zrobiono rewizję i przekopano ogródek. A najmłodszego, dyplomatę w jednym z zachodnich państw, odwołano do kraju [19, с. 22]. Tyle razy siebie i was nimi strzygłam. To była moja domowa specjalność. A teraz nagle gdzieś się zapodziały [19, с. 47]. I zamknęła się wreszcie u siebie. A on u siebie [19, с. 47].

Для уточнення протиставних відтінків письменник також використав два сполучники, посиливши ефект уточнення протилежного: *Stał się nerwowu, napięty, ale na szczęście ma wciąż - co mnie, a zwłaszcza mojego byłego męża, cieszy – duże poczucie humoru [19, с. 145].*

Отже, сполучники сурядності, які відображають протиставлення висловлювань в романі «Книга» є другими за частотою застосування автором. Вони становлять 13% від загальної кількості складносурядних речень у творі. Серед найбільш активно вживаних – сполучники *a, ale*, серед автор надає перевагу сполучнику *ale*, використовуючи його у 8% складносурядних речень. Доволі часто, у 3% від усіх складносурядних речень, письменник використовує для протиставлення сполучник *a*, також доволі часто використовуючи його у парцельованих моделях. Рідше у романі використовується сполучник *tylko* (1,2%), менш продуктивними є сполучники *jednak, lecz, przecież, przeciwnie*, які разом становлять 1,2% від усіх зіставно-протиставних речень твору.

У романі «Книга» Миколай Лозінський використовує сполучник *a* в різних значеннях, зокрема зіставлювальному, протиставному й приєднувальному. Автор використовує різні підрозряди сполучника *a*, зокрема речення, в яких протиставлення ґрунтується на розмежуванні ознак, стосовно предметів, часової послідовності; наслідково-висновкові відтінки; речення цілковитого протиставлення; протиставні речення з єднальним відтінком. Вкрай рідко сполучник *a* використовується з обмежувальним відтінком протиставлення.

Сполучник *ale*, в романі «Книга» представлений у різних значеннях, зокрема протиставно-обмежувальному, протиставно-компенсуючому, протиставно-допустовому, поширювально-приєднувальному.

Міколай Лозінський часто застосовує сполучник *ale* у протиставних емоційно-оцінних реченнях.

Одну з похідних форм сполучника *ale* утворюють речення зі сполучником *tylko*. Речення зі сполучником *tylko* можуть виражати ті самі відтінки протиставного значення, що й сполучник *ale*, Міколай Лозінський використовує у своєму романі обмежувальний та допустовий відтінки.

Для уточнення протиставних відтінків письменник вживає сполучник *ale* зі словами-конкретизаторами. Значення обмеження виражає сполучникове поєднання *ale już, ale wciąż*.

Зрідка автор використовує сполучник *ale* у протиставно-допустових реченнях.

Автор для передачі висловлювання використовує у романі синтаксичні одиниці, у яких поєднуються єднальний та протиставний вид сурядного зв'язку:

- протиставний – єднальний: *Jestem już na emeryturze, ale wciąż pracuję i utrzymuję kontakt z redakcją* [19, с.141]. *Niestety nie mogę na razie się do Ciebie wybrać, ale mam też dobrą wiadomość: mój syn przyjeżdża do Paryża na dwumiesięczne stypendium i wszystko Ci opowie* [19, с.143]. *Ma dwa lata, jest pogodny, rozgarnięty, ale nadal nic nie mówi, życzenia i myśli wyraża gestami* [19, с.111].
- єднальний – протиставний: *Oczywiście, jestem w depresji i trudno się temu dziwić, ale jakoś funkcjonuję* [19, с.159].

Міколай Лозінський використовує у романі «Книга» також сполучники *jednak, lecz, przecież, przeciwnie*. Вони виражають різні відтінки протиставного значення, зокрема допустовий, компенсаційний, обмежувальний, протилежності.

Продуктивно автор використовує в романі «Книга» також парцельовані синтаксичні конструкції з протиставними сполучниками *a* та *ale*.

Міколай Лозінський не використовує у романі для поєднання частин складносурядного речення сполучники протиставлення *zaś, atoli, natomiast, chociaż*.

2.2.3. Складносурядні речення з розділовими сполучниками

При аналізі роману «Книга» визначено, що автор лише зрідка використовує в творі складносурядні речення з розділовим значенням – 4% від загальної кількості (Таблиця 5).

Таблиця 5

Співвідношення розділових сполучників у складносурядних реченнях

Сполучники	Відсоток від усіх складносурядних речень	Приклади
albo	1,5%	<i>Co jakiś czas nadeptuje go albo potyka się o niego [19, c. 21]. Często za słabo zamyka za sobą drzwi albo przytrząskuje nimi pas [19, c. 26]. Mój brat umie wykręcać numer bez patrzenia na tarczę albo z zamkniętymi oczami [19, c. 30].</i>
czy	1,8%	<i>Tylko posłuchaj mojego nagrania i powiedz, czy jest OK [19, c. 38]. Jak jeszcze niedawno – na moment, zobaczyć, czy wszystko w porządku, i wrócić do jego mieszkania [19, c. 56]. Nie zapytał nawet, czy może znowu włączyć radio [19, c. 62]. Nie wiem, czy naprawdę pamiętam okulary dziadka [19, c. 127]. Jest spokojna, z rękami złożonymi na piersi i tata nie wie, czy powinien ją przytulić [19, c. 138].</i>

jak	0,5%	<i>Słyszysz przez słuchawkę, jak dziadek się zastanawia, jak u dziadka też trzeszczy parkiet w mieszkaniu [19, c. 31]. Pięć sztuczerów wisiało jak dawniej obok siebie na skórzanych paskach [19, c. 109]. Kup okulary słoneczne, takie jak ja mam [19, c. 130].</i>
------------	------	--

Автор відносно часто використовує в романі найбільш популярну форму моделі речень із значенням взаємовиключення – конструкції з одиничними сполучниками *albo, czy*: *Mężczyzna za kierownicą opowiadał jakąś historię, albo może dowcip [19, c. 107]. Chce spytać syna, czy jego samochód ma klimatyzację [19, c. 62]. Wciąż nie zapalono latarni i babcia nie była pewna, czy to lekarze, czy sanitariusze [19, c. 91]. Patrzyła, czy nic mu nie wyjmują z kieszeni i ze skórzanej teczki [19, c. 94]. Wciąż stoi, lekko się chwieje - może nie wie, czy już zacząć uciekać [19, c. 123].*

У романі натрапляємо на речення, де сполучник *чи – чи* входить у більшу синтаксичну одиницю, яка втім виступає у вигляді парцельованої конструкції: *Jest spokojna, z rękami złożonymi na piersi i tata nie wie, czy powinien ją przytulić. Czy chce się do niej przytulić [19, c. 138].*

Польський письменник зрідка використовує у своєму романі синтаксичні одиниці, у яких поєднуються єднальний та розділовий вид сурядного зв'язку:

- розділовий – єднальний: *Jak jeszcze niedawno – na moment, zobaczyć, czy wszystko w porządku, i wrócić do jego mieszkania [19, c.56]. Mama podnosiła słuchawkę, a znajomy głos pytał po rosyjsku, czy zadzwonił się do ambasady radzieckiej [19, c.111].*
- єднальний – розділовий: *Tylko posłuchaj mojego nagrania i powiedz, czy jest OK [19, c.38]. Śpiewam mu sto lat, a potem pytam, czy dzwonię dziś pierwszy [19, c.41].*

Розділові речення в романі «Книга» представлені також сполучником *jak*, який допомагає у висловленні:

- чергування події/явища: *Słyszy przez słuchawkę, jak dziadek się zastanawia, jak u dziadka też trzeszczy parkiet w mieszkaniu* [19, с. 31].
- порівняння: *Pięć sztucerów wisiało jak dawniej obok siebie na skórzanych paskach* [19, с. 109]. *Kup okulary słoneczne, takie jak ja mam* [19, с. 130].

Не продуктивною в романі «Книга» є модель складносурядних речення для вираження несумісних, взаємовиключних дій або явищ, непевності, вагання в романі з повторюваними сполучниками *albo...*, *albo, bądź...*, *bądź, czy to...*, *czy to, ni to...*, *ni to*.

Жодного разу в складносурядних реченнях роману письменник не використав у якості роздільного сполучника *lub*.

Автор використовує також парцельовані конструкції, які відображають роздільні значення складносурядних речень: *Potem wywalisz pełną torbę do śmietnika. Albo wysypiesz włosy do ubikacji* [19, с. 47].

Отже, за нашими науковими спостереженнями, Миколай Лозінський в романі рідше використовує складносурядні речення з розділовим значенням (4% від загальної кількості). Найчастіше автор використовує в романі форму моделі речень із значенням взаємовиключення – конструкції з одиничними сполучниками *albo, czy*. У розділових реченнях роману «Книга» застосовується також сполучник *jak*, який допомагає насамперед у висловленні чергування події/явища.

Автор не використовує конструкцій із одиничними сполучниками *lub, bądź*, а також не застосовано роздільні моделі з повторюваними сполучниками *albo...*, *albo, bądź...*, *bądź, czy to...*, *czy to, ni to...*, *ni to*.

Письменник зрідка використовує у своєму романі синтаксичні одиниці, у яких поєднуються два види сурядного зв'язку єднальний та розділовий, зокрема моделі розділовий – єднальний та єднальний – розділовий.

Зрідка Миколай Лозінський використовує в романі парцельовані синтаксичні конструкції з розділовими сполучниками *albo* та *czy*.

2.2.4. Складносурядні речення з сполучниками висновку

При аналізі роману «Книга» визначено, що автор також використовує в творі складносурядні речення зі значенням висновку, але лише 0,5 % від загальної кількості (Таблиця 6).

Таблиця 6

Співвідношення сполучників висновку у складносурядних реченнях

Сполучники	Відсоток від усіх складносурядних речень	Приклади
więc	0,5%	<i>Nie jest to jedyny tego rodzaju- ju przypadek, więc będziemy cierpliwie czekać [19, с.148]. Nie jest to jednak sprawa życia i śmierci, więc jeśli to kłopot - daj z tym spokój [19, с.146].</i>

Наслідкові речення поєднані за допомогою сполучника висновку *więc*, вказують на причинно-наслідковий зв'язок. У таких складносурядних реченнях зміст одного складного речення впливає зі змісту іншого, причинно-наслідкові відношення наближають ці речення до гіпотаксичних. Миколай Лозінський у романі використовує лише один вид сполучника, а саме *więc*, тоді як сполучники *toteż*, *zatem*, *dlatego* не стали продуктивними у творенні складносурядних речень у романі «Книга». У одному з двох випадків використання складносурядного сполучника висновку або наслідку, автор застосував два види сурядного зв'язку протиставний та наслідковий: *Nie jest to jednak sprawa życia i śmierci, więc jeśli to kłopot - daj z tym spokój [19, с.146].*

Отже, автор дуже рідко використовує як засіб поєднання частин складносурядного речення сполучники висновку. Не продуктивним є використання наслідкових сполучників *toteż, zatem, dlatego*. Єдиним сполучником висновку, який використав письменник у романі «Книга» є сполучник *więc*.

2.2.5. Складносурядні речення з сполучниками уточнення

Миколай Лозінський не використовує сполучники як засіб зв'язку і в уточнюючих реченнях, як виняток знаходимо у романі лише речення зі сполучною констукцією *to znaczy*, що становить 0,2 % від усіх складносурядних речень (Таблиця 7).

Таблиця 7

Співвідношення уточнюючих сполучників у складносурядних реченнях

Сполучники	Відсоток від усіх складносурядних речень	Приклади
to znaczy	0,2%	<i>Dzień dobry, tu 22 05 07, po sygnale dźwiękowym, to znaczy bez dźwiękowym, zostaw wiadomość [19, c.39].</i>

Використання у романі таких складносурядних сполучників та сполучних конструкцій уточнення, як *czyli, mianowicie, to jest, inaczej, innymi słowy, słowem, jednym słowem* не було зафіксовано. Отже, можемо зробити висновок, що пояснювальна модель з застосуванням сполучників сурядності не притаманна для висловлювань у аналізованому романі, що доводить гіпотезу про чіткість і максимальну простоту, навіть скупість висловлювання у складносурядних

реченнях використаних у «Книзі» через емоційне навантаження, як наслідок воєнних дій, що в тому числі впливає на кілька поколінь героїв роману.

2.2.6. Складносурядні безсполучникові речення

Аналізуючи книгу польського письменника Міколая Лозинського на предмет складносурядних речень виявлено, що кількість складносурядних безсполучникових речень становить 40 % від усіх складносурядних речень роману «Книга», а саме 172 речення. Класифікація за Зеноном Клеменсевичем [15, с.45] дозволяє нам вирізнити у романі складносурядні безсполучникові речення за семантичними відношеннями, поділяючи їх на єднальні, протиставні, розділові, висновку та уточнюючі (Таблиця 8).

Таблиця 8

Співвідношення безсполучникових складносурядних речень у романі
Міколая Лозинського «Книга»

Вид речення	Відсоток від усіх складносурядних речень	Приклади
Єднальне (łącznie)	19,5%	<i>Następny trudny manewr – już na ulicy – zjazd z chodnika na przejście dla pieszych [19, с.8]. W ciągu dnia lubi rozmawiać, ciągnąc za sobą po mieszkaniu długie, specjalnie przedłużony przez mojego tatę kabel telefoniczny [19, с.21]. Ludzie zatrzymywali się, odwracali, kręcili głowami [19, с.21]. Patrzy na starszego syna, patrzy na młodszego syna [19, с.59].</i>
Протиставне (przeciwstawne)	9,5%	<i>Nie patrzy na mnie, patrzy na ulubioną rzeczkę [19, с.8]. Mam tylko kilka - prawie nie widać naszej rodziny na ekranie komórki [19, с.12].</i>

		<i>Rozgląda się - nikt nie idzie [19, c.36]. Nie słyszy jego odpowiedzi, słyszy trzaskające kuchenne drzwi [19, c.58].</i>
Розділове (rozłączne)	0,2%	<i>Sen o śnie, sen o braku snu [19, c.163]?</i>
Виникаюче або висновку (wynikowe)	5,5%	<i>Jeszcze w 1967 roku aresztowano jego starszego brata, kierownika dużej centrali handlu zagranicznego - siedzi w więzieniu od sześciu miesięcy bez procesu [19, c.22]. Wsiada do niebieskiego volkswagena garbusa, wściekle rusza do sklepu mięsnego [19, c.23]. Wytrzymałam miesiąc bez wiadomości, wytrzymam jeszcze te parę schodków [19, c.163].</i>
Уточнююче (uściślające albo włączne)	5%	<i>Może pamiętam je ze zdjęć – grube szkła, grube brązowe oprawki zasłaniają mu pół twarzy [19, c.127]. Prawie trzydzieści lat później, po wprowadzeniu stanu wojennego, ojciec znów spał z waltherem pod poduszką [19, c.110]. Pierwszy na naszej ulicy mieliśmy telewizor – wielkie pudło z malutkim ekranem [19, c.98].</i>

Найпродуктивнішою моделлю, як і у випадку з складносурядни реченнями поєднаними сполучниками, у романі «Книга» є безсполучникові речення з єднальними відношеннями. Безсполучникові єднальні складносурядні речення у романі «Книга» найчастіше позначають:

- послідовність дій, процесів чи станів: *Nalewa wodę, podłącza ekspres do prądu, idzie założyć kaptcie [19, c.56]. Obłożył się książkami, zawsze marzył o maturze [19, c.89]. Woził do lekarza, wysyłał kierowcę z receptami do apteki [19, c.93]. Co rano kazał się osłuchiwać, mierzyć sobie ciśnienie i tętno [19, c.93]. Ustępowali miejsca, dzielili się*

jedzeniem [19, c.98]. Patrzy na mnie, na fifkę, patrzy w głąb pokoju [19, c.174]. Nie przepisywali prac domowych, nie podpowiadali, nie ściągali na klasówkach [19, c.102]. Przychodził w mundurze z orderami, rozdawał sekretarkom miód, bombonierki i radzieckiego szampana [19, c.109]. Zaprosił ją na pochód pierwszomajowy, załatwił specjalne miejsca na honorowych trybunach [19, c.112]. Przytulał mnie w drzwiach, powiedział do mamy: dzień dobry [19, c.121]. Szybkim ruchem zrywa mi z twarzy okulary, łamie je w rękach [19, c.138]. Tata zakłada kurtkę, kładzie mi rękę na ramieniu [19, c.136].

- *одночасність дій, процесів чи станів: Godzinna kolejka po prostu pękła, ludzie robili przejście, wtulali się w ściany [19, c.47]. Uwielbiał najlepsze materiały, garnitury szyte na miarę, patrzył w każde lustro, obok którego przechodził [19, c.95]. Czyści nią fifkę, palce czerwienią się z zimna, brązowy osad powoli schodzi ze szkła [19, c.167]. Nie puszcza jej ręki, ciągnie ją z całą swoją czteroletnią siłą [19, c.172].*
- *причинові відношення: Nie wyglądałam zbyt dobrze, przez cztery lata w Uzbekistanie nie miałam okresu, spadały ze mnie wszystkie ubrania [19, c.107]. Zupełnie niepodobny do starszego – w odróżnieniu od niego większość genów odziedziczył po swojej matce i jej rodzicach [19, c.148].*
- *часові відношення: Jest dwadzieścia jeden lat później, po południu, właśnie zaczęło padać [19, c.148].*

Значний відсоток безсполучникових складносурядних речень у романі «Книга» займають складні речення протиставними відношеннями – 9,5%. У цих реченнях значення предикативних частин зіставляється або протиставляється, а відповідна інтонація виступає граматичним засобом вираження протиставних чи зіставних відношень: *Wiesz, jestem już stara [19, c.6]. Najpierw ty, potem ja [19, c.8]. Nie patrzy na mnie, patrzy na ulubioną rzeczkę [19, c.10]. Jeździ tam samochodem, żona pomaga mu prowadzić [19, c.32]. Rozgląda się - nikt nie idzie*

[19, c.32]. *Wszyscy wbili wzrok w afro twojego brata, mówię ci* [19, c.46]. *Nie słyszy jego odpowiedzi, słyszy trzaskające kuchenne drzwi* [19, c.58]. *Za nami tata, inny niż na poprzedniej stronie* [19, c.67]. *Pije herbatę, nie wyjmując łyżeczki ze szklanki w metalowym koszyczku* [19, c.84]. *Sam był po Akademii Sztabu Generalnego w Moskwie, poza nią nie skończył nawet podstawówki* [19, c.87]. *Z tego małżeństwa od wielu już lat wyparowała czułość, atmosfera była nerwowa, napięta* [19, c.154].

Автор часто використовує безсполучникові складносурядні речення з наслідковим значенням, де друга предикативна частина впливає як наслідок дії чи стану, про які сказано у першій частині висловлювання: *Mama jest uprzywilejowana, będzie miała już dwa przedmioty* [19, c.53]. *Śmiesznie odskakuje, schodzi z niej skóra, robi się czerwona* [19, c.76]. *Muszą wyjechać z miasta, rozdzielić się* [19, c.169]. *Ale teraz wszystko minęło bez śladu, pracę nieczynnego nerwu obwodowego przejął odpowiedni ośrodek w mózgu, muszą tylko unikać raptownych pochyleń* [19, c.143]. *To przy okazji, nie zwracaj sobie tym głowy teraz* [19, c.155]. *Zbliża się Boże Narodzenie, minął jeszcze jeden rok* [19, c.141].

Миколай Лозінський порівняно часто використовує безсполучникову форму уточнюючих складносурядних речень, від загальної кількості складносурядних речень пояснювальні речення становлять 5%. У реченнях з уточнюючим значенням друга частина складного речення пояснює зміст першої: *Twój brat też nie dawał spokoju: mamo, zgódź się na tę zabawę, błagam* [19, c.49]. *Tylko na górze jego nokia, pierwsza komórka w naszej rodzinie, łapała zasięg* [19, c.39]. *Widzę rękę taty - otwartą dłoń uderza mnie parę minut wcześniej w twarz* [19, c.69]. *Chowa zapalną z powrotem do pudełka – całe pudełko zużytych zapalek* [19, c.168]. *Za nimi dziecięce łóżko, nie rozpakowane rzeczy w korytarzu – całe życie złożone w sześciu kartonach i dwóch walizkach* [19, c.168].

Автор у романі «Книга» майже не користується складносурядними безсполучниковими реченнями з розділовими відношеннями. У розділових реченнях основний акцент на чергуванні або несумісності (взаємовиключенні) явищ, які вказуються у предикативних частинах: *Sen o śnie, sen o braku snu* [19, c.163]?

Отже, у романі «Книга» польський письменник Міколай Лозінський часто використовує складносурядні безсполучникові речення з різними видами змістових відношень. Так, найчастіше автор використовує єднальні безсполучникові речення, які позначають послідовність, одночасність дій, процесів чи станів. Також безсполучникові речення з єднальними відношеннями розкривають причинневі та часові форми. Активно користується автор також протиставною моделлю безсполучникових складносурядних речень, характерною особливістю цих речень у романі є їхня лаконічність, мінімізована кількість членів речення. Майже пропорційно у романі для висловлення думки використано безсполучникові речення висновку та уточнення, в межах 5% кожна з груп, втім не була продуктивною модель розділових складносурядних безсполучникових речень лише 0,2%

ВИСНОВКИ

У сучасному польському мовознавстві проблема складносурядного речення залишається актуальною, адже маючи ознаки речення з сурядним зв'язком перед вченими досі постає питання про виокремлення та класифікацію таких конструкцій.

Складносурядні речення польської мови складаються з кількох простих речень, кожне з яких могло б функціонувати самостійно і поєднані з допомогою як сполучників, так і безсполучниково. Сполучники сурядності еднають предикативні частини речення та передають їх семантико-синтаксичні відношення, що дозволяє точніше класифікувати речення на: еднальні (*łączne*), протиставні (*przeciwstawne*), виникаючі або висновку (*wynikowe*), розділові (*rozłączne*), уточнюючі (*uściślające albo włączne*).

У романі Миколая Лозінського «Книга» використано велику кількість складносурядних речень, які мають різні засоби поєднання предикативних частин, а саме: інтонацію; сполучники сурядності; співвідношення часових, видових і способових форм дієслів-присудків у поєднаних предикативних одиницях; займенники в наступній частині, що замінюють іменники попередньої та ін.

В інтонаційному аспекті автор створює свій художній твір використовуючи засоби перелічування: *W nosy wstał z łóżka, włożył okulary i usiadł biurku* [19, с.12]. *Zmieniają się światła i samochody ruszają teraz z drugiej strony* [19, с.12]. *A potem znów ją podnosi i powoli, trzymając za sznur, opuszcza* [19, с.22]. Користується автор для вираження думки також протиставно-зіставними засобами: *Nie śmieję się, tylko powieś torbę plastikową na oparciu krzesła* [19, с.47]. *A teraz ma być o mnie, a nie mogę* [19, с.51]. *W szkole nosiła długie warkocz, a on ją ciągnął za ten warkocz* [19, с.57]. Лише зрідка автор застосовує у творі розділову інтонацію.

Миколай Лозінський у романі «Книга» застосовує різні засоби поєднання предикативних одиниць у складносурядному реченні. Серед сполучників

сурядності домінують єднальні – 37%. Лише 13% припадає на використання протиставних сполучників. Складносурядних речень поєднаних розділовими сполучниками 4%, найменш продуктивними у письменника є моделі використання сполучників висновку всього 0,5% та уточнюючих лише 0,2%. У романі письменник для висловлення думки часто використовує складносурядні безсполучникові речення з різними видами зв'язку. Найчастіше у романі зустрічаються єднальні безсполучникові речення, на них припадає 20% від усіх складносурядних речень. Доволі часто автор використовує і безсполучникові речення з протиставним змістовим відношенням – 10%. Складносурядні безсполучникові речення висновку становлять 5,5% від загальної кількості речень поєднаних сурядним зв'язком. Лише 5% припадає на пояснювальні речення [35, с.72]. Непроductивна у романі модель використання розділових безсполучникових складносурядних речень – 0,2%.

У співвідношенні часових і видових форм дієслів-присудків у предикативних одиницях Миколай Лозінський використовує різні поєднання: послідовність подій: *доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу; доконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид теперішнього часу; доконаний вид минулого часу – недоконаний вид теперішнього часу; недоконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид майбутнього часу та інші: Higienistka zadzwoniła ze szkoły, poszliśmy po twojego brata* [19, с.46]. – доконаний вид минулого часу – недоконаний вид минулого часу; *Wszyscy wbili wzrok w afro twojego brata, mówię ci* [19, с.46]. – доконаний вид минулого часу – недоконаний вид теперішнього часу; *Mama jest uprzywilejowana, będzie miała już dwa przedmioty* [19, с.53]. – недоконаний вид теперішнього часу – недоконаний вид майбутнього часу.

Для зв'язку між предикативними одиницями складносурядного речення у романі автор часто використовує займенники, які замінюють іменник першої частини в наступній: *Ojciec po pracy zasypiał nad nimi, wypadły mu z ręki na uzbecki dywan* [19, с.103]. *Szybkim ruchem zrywa mu z twarzy okulary, łamie je w rękach* [19, с.138]. Займенник наступної частини в таких реченнях узгоджується

в роді й числі з іменником попередньої, внаслідок цього автор здійснює не тільки лексичний, а й граматичний зв'язок між предикативними частинами складносурядного речення: *Dopiero na korytarzu dostałam bombonierkę – najstarszy z pilotów odważył się i wyjął ją spod płaszcza* [19, с.94] – жіночий рід, однина.

Миколай Лозінський у романі «Книга» використовує як вільний, так і сталий, фіксований порядок розташування предикативних одиниць. У вільному дії всіх складових частин відбуваються паралельно, одночасно: *Niepotrzebnie ubrali go tak ciepło, wjeżdżają w tunel, próbują go uspokoić, pokazać odbicie w przeszklonych drzwiach: para z dzieckiem na rękach i trzema walizkami* [19, с.169]. *Operacja przeszła dobrze, ale dziecko ma wysoką gorączkę, dużo płacze i rodzice są stale nie- wyspani* [19, с.145]. При вільному порядку дії всіх складових частин також можуть чергуватися, змінюючи одна одну: *Ale nigdy tego nie pokazał, nie dał mu odczuć* [19, с.16]. *Nie przycisza muzyki, nie przerywa rozmów* [19, с.5]. *Nie wyłącza radia, nie gasi telewizora* [19, с.6]. Сталий, незмінний порядок представлений логічною послідовністю розвитку дій у різних предикативних частинах: *Mokry od śniegu koc zsunął się na chwilę z twarzy, lekarz poprawił go* [19, с.104]. В окремих випадках для розкриття незмінної послідовності компонентів складносурядного речення, які вказують на поступове розгортання дій у часі, письменниця використовує спеціальні порядкові слова (*teraz, potem*) конструкції «najpierw – potem»: *Ale teraz wszystko minęło bez śladu, pracę nieczynnego nerwu obwodowego przejął odpowiedni ośrodek w mózgu, muszą tylko unikać raptownych pochyleń* [19, с.143]. *Syn próbuje pomóc, teraz już w ogóle nie da się zamknąć pudełka* [19, с.62]. *Śpiewam mu sto lat, a potem pytam, czy dzwonię dziś pierwszy* [19, с.42]. *Najpierw nie rozwodziliśmy się przez dzieci, a potem rozwiedliśmy się właśnie dzięki nim* [19, с.94].

Письменник часто використовує парцельовані конструкції з різними видами зв'язку, найчастіше зустрічаємо у романі моделі з єднальними і протиставними сполучниками: *Od dziecka przynosili do domu pieniądze i dawali tamie. Najpierw z papierosów przrzucanych austriackim żołnierzom przez mur*

koszar na sąsiedniej ulicy. Potem z korepetycji [19, с.33]. A teraz nagle gdzie się zapodziały. Tak, te pomarańczowe nożyczki [19, с.47]. Rysuje dębową podłogę, obja fortepian w korytarzu. I na koniec trzaska drzwiami gabinetu [19, с.91].

Міколай Лозінський застосовує різні сполучники сурядності для вираження думки. Так, серед єднальних сполучників домінує використання сполучника *i*. Єднальні відношення в романі розкрито як одночасність двох чи інколи кількох дій, явищ, подій, перелічувальному та послідовному значенні.

Послідовність подій у романі визначається частіше сполучною конструкцією сурядності *a potem* або *potem*. Для точнішого вираження усіх відтінків висловлювання автор зрідка до сполучника *i* додає різні частки, прислівники, модальні слова та ін., які дозволяють уточнити зміст, конкретизувати його. Нерівноправність частин складносурядного речення підтверджують й різні займенникові форми в другому компоненті синтаксичної конструкції.

Використання сполучника *a* в якості *i* непродуктивне, але знаходимо у романі разове використання сполучника *oraz*. Для поєднання частин складносурядного речення автор не використав також сполучники *a także, jakże, tudzież, a następnie*, модель повторюваного сполучника *ni..., ni*, втім знаходимо разове використання форми *ani..., ani*: *Ani młodszy, ani starszy syn [19, с.56]*. Також зустрічаємо разове використання *ani*: *Zrzuca tylko plecak w przedpokoju, nie zdejmuję nawet butów, kurtki ani klucza z szyi [19, с.30]*. Зрідка у романі автор використовує сполучник *też*: *Babcia bardzo lubiła też pomagać mojemu tacie na początku jego studiów na politechnice [19, с.29]!*

Сполучники сурядності, які відображають протиставлення є другими за частотою застосування автором в романі «Книга» – 13% від загальної кількості складносурядних речень у творі. Серед найбільш активно вживаних – сполучники *a, ale*, серед автор надає перевагу сполучнику *ale*, використовуючи його у 8% складносурядних речень. Доволі часто, у 3% від усіх складносурядних речень, письменник використовує для протиставлення сполучник *a*, використовуючи його доволі часто у парцельованих моделях.

Сполучник *ale*, в романі «Книга» представлений у різних значеннях, зокрема протиставно-обмежувальному, протиставно-компенсуючому, протиставно-допустовому, поширювально-приєднувальному, а також у протиставних емоційно-оцінних реченнях: *Nie wierzę ci, ale dziękuję* [19, с. 6]. *Nie taki z żydowskich karykatur, ale bardzo duży* [19, с. 11]. Для уточнення протиставних відтінків письменник вживає сполучник *ale* зі словами-конкретизаторами. Значення обмеження виражає сполучникове поєднання *ale już, ale wciąż: Poprawia włosy, ale już w odbiciu okna* [19, с.57].

Рідше у романі використовується сполучник *tylko* (1,2%), менш продуктивними є сполучники *jednak, lecz, przecież, przeciwnie*, які разом становлять 1,2% від усіх зіставно-протиставних речень твору. Автор не використовує у романі сполучники протиставлення *zaś, atoli, natomiast, chociaż*.

Виокремлюємо у творі також складносурядні речення з розділовим значенням – 4% від загальної кількості, зокрема автор використовує форму моделі речень із значенням взаємовиключення – конструкції з одиничними сполучниками *albo, czy: Mężczyzna za kierownicą opowiadał jakąś historię, albo może dowcip* [19, с. 107]. Зрідка письменник використовує у своєму романі синтаксичні одиниці, у яких поєднуються єднальний та розділовий вид сурядного зв'язку: *Jak jeszcze niedawno – na moment, zobaczyć, czy wszystko w porządku, i wrócić do jego mieszkania* [19, с.56]. В романі «Книга» модель складносурядних речення для вираження несумісних, взаємовиключних дій або явищ, непевності, вагання в романі з повторюваними сполучниками *albo..., albo, bądź..., bądź, czy to..., czy to, ni to..., ni to* не фіксується. Письменник в складносурядних реченнях роману не використав у якості роздільного сполучника *lub*.

Автор дуже рідко використовує як засіб поєднання частин складносурядного речення сполучники висновку. У якості сполучника висновку автор використовує у романі сполучник *więc..* Не продуктивним є використання наслідкових сполучників *toteż, zatem, dlatego*.

Пояснювальна модель з застосуванням сполучників сурядності не притаманна для висловлювань у аналізованому романі, як виняток знаходимо у романі лише речення зі сполучною констукцією *to znaczy: Dzień dobry, tu 22 05 07, po sygnale dźwiękowym, to znaczy bez dźwiękowym, zostaw wiadomość* [19, с.39].

Письменник часто використовує складносурядні безсполучникові речення, загалом їх частка становить 40 % від усіх складносурядних речень роману «Книга». Найпродуктивнішою є модель безсполучникових складносурядних речень із єднальними відношеннями, які позначають послідовність, одночасність дій, процесів чи станів: *Zaprosił ją na pochod pierwszomajowy, załatwił specjalne miejsca na honorowych trybunach* [19, с.112]. *Nie przepisywali prac domowych, nie podpowiadali, nie ściągali na klasówkach* [19, с.102]. *Godzinna kolejka po prostu pękła, ludzie robili przejście, wtulali się w ściany* [19, с.47]. Також безсполучникові речення з єднальними відношеннями розкривають причинневі та часові форми. Міколай Лозінський застосовує також протиставну модель безсполучникових складносурядних речень: *Z tego małżeństwa od wielu już lat wyparowała czułość, atmosfera była nerwowa, napięta* [19, с.154]. Виокремлено у романі речення для висловлення думки використано безсполучникові речення висновку та уточнення, не була продуктивною модель розділових складносурядних безсполучникових речень.

У кожному складносурядному реченні роману наявні щонайменше два засоби взаємозв'язку між предикативними одиницями – сполучники сурядності та інтонація, які є найголовнішими. Проте найчастіше між предикативними одиницями складносурядних речень існує водночас не два, а кілька засобів взаємозв'язку, за допомогою яких вони поєднуються в єдине семантичне, граматичне й інтонаційне ціле.

Отже, синтаксис роману польського письменника Міколая Лозінського «Книга» збагачений складносурядними конструкціями, які, використовуючи різні засоби поєднання частин речення, зокрема і сполучники сурядності, розкривають синтаксичну рівноправність предикативних частин речення.

Дослідження складносурядних речень у творчості Миколая Лозінського є перспективним як і у сучасному польському, так і українському мовознавстві, створюючи передумови для аналізу та зіставлення складносурядних речень загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bednarczuk, L., Parataksa a hipotaksa, «Roczniki Humanistyczne», 30-31 (1982-1983), z.6, s.27–34.
2. Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, red. K. Polański, Wrocław, 1999.
3. Encyklopedia wiedzy o języku polskim, red. S. Urbańczyk. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1978.
4. Gierymski K. Gramatyka na bardzo dobry, Warszawa, 1992.
5. Górską, M., Polskie i łacińskie a spójniki przyczynowe, «Roczniki Humanistyczne», 51 (2003), z.6, s.27–30.
6. Grochowski M. "Między składnią semantyczną a asemantyczną, czyli o wpływie Henryka Misza i Zygmunta Saloniego na poglądy składniowe Krystyny Kallas." *Linguistica Copernicana* 5, no. 1 (August 19, 2011) st.301-310.
7. Grochowski M. 1977: O właściwościach syntaktycznych polskich spójników, „Polonica” III, s. 17–25.
8. Grzegorzczkova R., 2004. Wykłady z polskiej składni. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
9. Grzegorzczkova, R., 2007. Wstęp do językoznawstwa. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
10. Jaworski R. Język polski. Gramatyka. – Warszawa, 1996. – 165 s.
11. Jodłowski S., *Podstawy składni polskiej*, Warszawa, 1977.
12. Kallas K., *Składnia współczesnych polskich konstrukcji współrzędnych*, Toruń 1993.
13. Karolak S., *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, Warszawa 2002.
14. Karolak S., *Zagadnienia składni ogólnej*, Warszawa 1972.
15. Klemensiewicz, Z. 1969. *Zarys składni polskiej*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

16. Labocha J. Składnia żądania we współczesnej polszczyźnie mówionej. Kraków : Księgarnia Akademicka, 2019. 166 s.
17. Łojasiewicz A. 1992: Własności składniowe polskich spójników, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa
18. Łojasiewicz A. 1982: Zasób spójników współczesnego języka polskiego w świetle literatury przedmiotu, „Polonica” VII,s. 107–126
19. Łoziński, M., 2011."Książka". Wydawnictwo Literackie, Kraków.
20. Małecki A., 1863, Gramatyka języka polskiego mniejsza, Lwów. s. 355-356.
21. Nagórko, A. Gramatyka polska - jaka i dla kogo? Postscriptum, Numer 2(52) (2006) s. 166-180.
22. Nagórko, A. 1996: Zarys gramatyki polskiej, PWN, Warszawa
23. Petrov I., Wyrażanie struktur polipredykatywnych w rozwoju języka bułgarskiego .- Łódź, 2007
24. Pisarkowa K. (1974), O stosunku między parataksą a hipotaksą. Na przykładzie polskich zdań przeciwstawnych i przyzwalających. B: Język Polski. LIV/2, 81-93.
25. Podracki J., Składnia polska. Książka dla nauczycieli, studentów i uczniów, Warszawa 1997.
26. Słoboda A. Model składni semantycznej w badaniach historycznojęzykowych. Możliwości i perspektywy, *Linguistica Copernicana* , nr 14, 2017, ss. 43-54
27. Strutyński, J., 1993. Język polski. Gramatyka. Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków- Warszawa.
28. Topolińska Z. (1984), Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia. Warszawa.
29. Witkowski, S. 1936. Historyczna składnia grecka na tle porównawczym. Lwów.
30. Woliński M., Wróblewska A., Marciniak M., Krasnowska-Kieraś K, Eźlakowski W. O konstrukcji ____, ale nie ____ i podobnych w języku polskim,

- Instytut Podstaw Informatyki Polskiej Akademii Nauk, №4, st. 5-21
Warszawa, 2023.
31. Wójcik-Topór P., Malina U., Michalik J., Spójnik jako jeden z wyznaczników kohezji w dyskursie zaburzonym u osób z afazją, *Poradnik Językowy : miesięcznik poświęcony poprawności i czystości języka polskiego*, 2024, vol. 813, nr 4, s.62-77.
  32. Zhenyi Shao Language Evolution in Biolinguistics from a Multi-Factor Perspective. *Open Access Library Journal*. Nov. 7, 2019, p.1-17.
  33. Бай О., Васейко Ю. Інтернет-коментарі як джерело вивчення польської мови. *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2023.
  34. Білань І. Складносурядні синтаксичні зв'язки в романі Миколи Лозинського «Книга». Стан і перспективи методики вивчення польської мови в закладах середньої та вищої освіт : матеріали V Міжнародного науково-методичного семінару, 14-18 жовтня 2024 р. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. С. 16-19.
  35. Кононенко І. Українська та польська мови: контрастивне дослідження; Iryna Kononenko. *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Warszawa: WUW, 2012.
  36. Корпало О.Р. Мицан Д.М. Класифікація складних речень у польській мові у порівнянні з українською. *Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського Серія: Філологія.Журналістика*, Том 33 (72) №3. Видавничий дім «Гельветика», 2022.
  37. Корпало О.Р. Термінологічні проблеми при викладанні синтаксису польської мови. *Закарпатські філологічні студії*, Випуск 21, Том 1. Видавничий дім «Гельветика», 2022.
  38. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій: монографія. Луцьк, 2004.
  39. Свистун Н. О. Лінгвосинтаксичний аспект складносурядних речень (на матеріалі творів Гната Хоткевича українською та польською мовами). Тернопіль, 2002. 54 с.

40. Свистун Н.О. Складносурядні речення у синтаксисі польської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». Вип.1 (69). Частина 2. Острог: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2018. С. 144–146.
41. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В. , Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
42. Сухарєва С., Бай О. Проблеми інтерпретації тексту в процесі усного перекладу на заняттях з польської мови як іноземної. Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи. Том 11. Луцьк : «Вежа-Друк», 2021. 96 с. С. 77–79.
43. Сухарєва С. «Емігранти» С. Мрожека: до проблеми відчуження особистості // Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти : зб. матеріалів ІV Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф., 14 квіт. 2021 р. / Луцький нац. техн. ун-т. – Луцьк, 2021. – С. 220–223.
44. Сухарєва С., Цьолик Н., Бай О. Внутрішньотекстові трансформації в українських перекладах поезії Данила Братковського. Logos. Theoretical and empirical scientific research: concept and trends. Vol.3. Oxford, 2020. pp. 118–122 (0,3 др. арк.)
45. Харкевич Г.І., Цьолик Н.М. (2023). Лексико-граматичні засоби вираження модальності в англійській, українській та польській мовах. Нова філологія, (87), 67-73.

АНОТАЦІЯ

Білань І. Б. Складносурядні речення у романі Миколая Лозінського «Книга»: Магістерська робота. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 74 с.

У магістерській роботі досліджуються складносурядні речення у романі Миколая Лозінського «Книга». Здійснюється узагальнення відомостей про складносурядні речення у польській мові, підходи учених до їх трактування в сучасній синтаксичній науці, семантико-синтаксичні відношення, засоби зв'язку між предикативними частинами. Осмислюється структура, семантика і функціональні типи складносурядних речень із простеженням їхнього потенціалу для творення тексту. Простежується взаємозв'язок між фізично-емоційною складовою мовця та висловлюванням через сполучники сурядності.

Ключові слова: складне речення, паратакса, складносурядне речення, сполучник, безсполучникове речення, класифікація складносурядних речень, семантико-синтаксичні відношення, засіб зв'язку.

ADNOTACJA

Bilan I. B. Zdania złożone współrzędnie w powieści Mikołaja Łozińskiego «Książka»: praca magisterska. Łuck: Wołyński Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki, 2024. 74 s.

W pracy magisterskiej analizowane są zdania złożone współrzędnie z powieści «Książka» Mikołaja Łozińskiego. Dokonano uogólnienia informacji o zdaniach złożonych w języku polskim, podejściach naukowców do ich interpretacji we współczesnej nauce syntaktycznej, relacjach semantyczno-syntaktycznych, związkach pomiędzy częściami predykatywnymi. Analizowano strukturę, semantykę i typy funkcjonalne zdań złożonych współrzędnie, ich potencjał do tworzenia tekstu, a także związek między fizycznym i emocjonalnym składnikiem mówiącego a wypowiedzią za pomocą spójników współrzędnych.

Słowa kluczowe: zdanie złożone, parataksa, zdanie złożone współrzędnie, spójnik, zdanie bezspójnikowe, klasyfikacja zdań złożonych współrzędnie, relacje semantyczno-syntaktyczne.

ABSTRACT

Bilan I. B. Compound sentences in the novel of Mikolaj Lozinski «The Book»: Master's work. Lutsk: Lesia Ukrainka Volyn National University, 2024. 74 p.

The master's thesis examines compound sentences in Mikolaj Lozinski's novel «The Book». Summarizes information about compound sentences in the Polish language, approaches of scientists to their interpretation in modern syntactic science, semantic-syntactic relations, means of communication between predicative parts. The structure, semantics and functional types of compound sentences are analyzed, with an examination of their potential for text creation. The relationship between the physical-emotional component of the speaker and the utterance is traced through conjunctions of order.

Keywords: complex sentence, parataxis, complex sentence, conjunction, unconjunction sentence, classification of complex sentences, semantic-syntactic relations, means of communication.